

Islamitische Staat **Ten eerste****Vechten tegen IS in Libië**

Vanachter een kleine zandduin op het strand van Sirte nemen leden van de Marsa-brigade scherp-schutters van IS onder vuur.

Frontlijn Sirte

In Libië vechten lokale milities een oorlog uit tegen eenheden van terreurgroep IS. Correspondente **Ana van Es** en fotograaf **Jeroen Oerlemans** trokken naar de frontlijn in Sirte, de kustplaats die IS beschouwt als de poort naar Europa.

Kijk naar de voeten van de strijders die het in Libië opnemen tegen Islamitische Staat en je weet dat zich hier een wonderlijke oorlog afspeelt.

Neem Abdul Ghadr, 22 jaar, die de laatste meters aflegt naar de zandhoop waarachter zijn kameraden met kalasjnikovs de stellingen van IS beschieten. Hij draagt geen schoenen. Op blote voeten rent hij naar de frontlijn. Het geeft niet, verzekert Abdul Ghadr. 'Dit loopt best lekker.'

Zonder schoenen zijn ze al ver gekomen tegen de machtigste terreurbeweging ter wereld, die in de Libische kustplaats Sirte haar voorpost aan de Middellandse Zee heeft, recht tegenover Italië en de rest van Europa. De zwarte vlag die tot voor kort wapperde op de rotonde aan het begin van de stad is neergehaald. Niets wijst er nog op dat hier tot zo'n vier weken gele-

den inwoners werden gekruisigd die zich probeerden te verzetten tegen IS.

Maar nu worden de strijders hier op de kustweg genadeloos onder vuur genomen door scherp-schutters van IS in de hoge flats even verderop.

Pas op, daar komt een kogel te dichtbij. Op slippers zoekt een van de oudsten in de groep, For al Swawish (28), dekking in de schuilplaats. Schoenen? Ja, dat lijkt hem mooi. 'Als ik schoenen krijg, trek ik ze aan.' Maar goed, daarover fantaseren slaat nergens op, want zijn eenheid verstrekt deugdelijke soldatenlaarzen alleen als je veel moet lopen. Voor hemzelf is zoiets een enorme investering, die gaat hij niet zo maar even voor deze oorlog doen.

Dit weet hij zeker: uit het buitenland zullen zijn schoenen ook niet komen. 'Het Westen helpt ons niet.'

In Libië, een land dat wordt verscheurd door maar liefst drie regeringen, met nauwelijks een professionele krijgsmacht,

neemt een volksleger van vrijwilligers het op tegen de vierde macht in het land: Islamitische Staat. Deze onbetaalde strijders boekten in slechts een aantal weken een spectaculaire winst: had IS half mei nog de kuststrook met een aantal dorpen in handen tot op 140 kilometer ten westen van Sirte, nu zijn ze teruggedrongen tot in het centrum van de stad.

Maar na het snelle begin is de oorlog nu ontaard in een bloedig straatgevecht, waarbij elke meter voortgang levens eist. De strijders in Libië hebben het gevoel dat ze er daarbij alleen voor staan. Weliswaar zijn op het slagveld enkele tientallen Britse en Amerikaanse *special forces* actief, maar verder laat de internationale gemeenschap zich in het land nauwelijks zien.

In de schuilplaats aan de kust, slechts één muurtje verwijderd van Islamitische Staat, vinden ze dat opmerkelijk. 'Natuurlijk: dit is uiteindelijk een Libische oorlog',

zegt Mahmood Alsgotri, de commandant van de hier toonaangevende strijdersgroep Marsa. 'Maar toch voelt het vreemd dat het westen in Libië niet helpt, terwijl dat wel gebeurt in Irak en in Syrië. We strijden hier tegen IS, een gezamenlijke vijand.'

Aan de frontlijn in Sirte, achter de zandhopen die bescherming moeten bieden tegen scherp-schutters, dringt de vraag zich op: zal het dit leger van vrijwilligers, gekleed in T-shirts, soms op blote voeten, lukken om zelf IS te verslaan?

Uithongeren

Het slagveld lijkt overzichtelijk genoeg als je op het dak klimt van een huis dat uitkijkt over de stad en uitleg vraagt aan een commandant die zich Abu Nasr noemt. Het vrijwillige leger heeft Sirte vrijwel

VOLKSKRANT.NL
Bekijk de gehele beeldreportage van fotograaf **Jeroen Oerlemans** aan het front in Sirte.

LEES VERDER OP PAGINA 8

Ten eerste

Alles was perfect, alles leek geweldig na de dood van Kadhafi. Maar dit is nu al mijn vijfde oorlog

Een Marsa-strijder wordt door zijn maten weggebracht, nadat hij is geraakt door een scherf van een mortiergranaat.

VERVOLG VAN PAGINA 7

geheel omsingeld. Eigenlijk is het alleen een kwestie van IS bijeendrijven en uithongeren op hun hoofdkwartier: een megalomaan complex dat ooit nog gebouwd is door Kadhafi en het Ouagadougou-congrescentrum heet.

Abu Nasr straalt van trots - 'dat is toch een natuurlijk iets'. Hij vertelt over zijn zoon Jamal, pas 19 jaar oud, die meerdere IS-strijders heeft gedood. Een van hen riep nog 'ongelovige' naar hem.

Maar keer terug naar de schuilplaats aan de kust en het wordt duidelijk dat IS zich niet snel gewonnen zal geven. 's Middags zet een van de strijders, Hared al Masek, een waterflesje op de muur, in het zicht van de IS-scherpschutters. De vijand uitdagen kan geen kwaad, lacht hij. 'Hij zal proberen het eraf te schieten. Het is hier al zo gevaarlijk dat het niet meer gevaarlijker kan worden.'

Hared is pas 20, maar een jongen van die leeftijd is in het door stammenconflicten geplaagde Libië een geharde veteraan. Vier jaar geleden nam hij als tiener voor het eerst de wapens op, tegen dictator Moammar Kadhafi, die is gedood bij de meelfabriek in Sirte, een kilometer of wat van de huidige frontlijn. Libië was daarna vol hoop. 'Alles was perfect, alles leek geweldig.'

Sindsdien is dit je zoveelste oorlog, Hared? 'Mijn vijfde.'

Inderdaad zal de scherpschutter later toeslaan. Maar hij verspilt geen kogel aan het waterflesje van Hared - dat is een van de weinige zaken die na afloop nog overeind staan. Wel schiet IS de bestuurder dood van een vrachtwagen die probeert de frontlijn met zand te versterken. Bijna

tegelijktijd vallen rondom de schuilplaats acht gewonden bij een mortieraanval.

Opereren in het veldhospitaal van Sirte gebeurt noodgedwongen op gewone tafels, door artsen die daarvoor vrij nemen van hun gewone werk. De meeste verwondingen, zo verzucht hoofdchirurg Abdullah Zubia, zouden te voorkomen zijn met een helm en een kogelwerend vest, maar in een Libische oorlog zijn dat helaas attributen zoals schoenen: vaak ontbreekt het eraan. Bijna altijd staan er omcirkelde namen op het aanplakbiljet bij de ziekenhuisdeur: de martelaren van die dag.

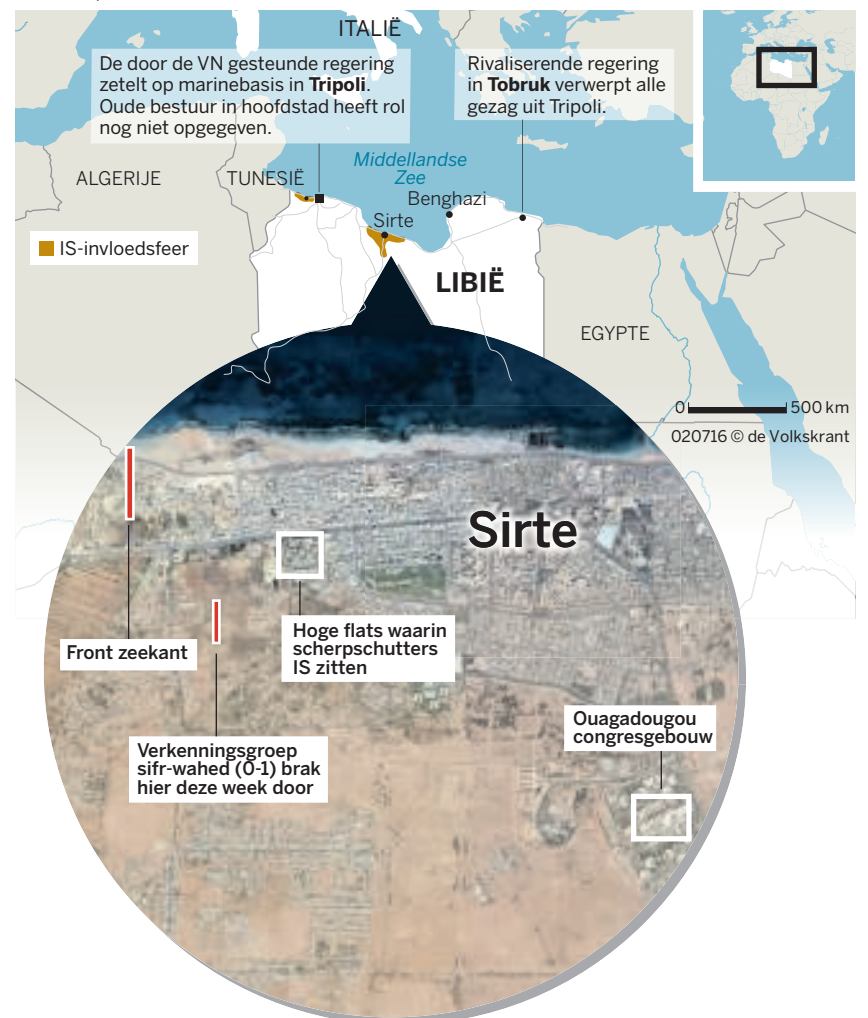
Het volksleger

Om iets van de strijd in Libië te begrijpen, is dit cruciaal: sinds de val van Kadhafi heeft dit land geen noemenswaardig leger. Je moet toch wel een paar dagen aan het front rondlopen om een keer bij toeval een beroepsmilitair tegen te komen. Die is dan wel gelijk als zodanig te herkennen aan zijn opvallende schoeisel: soldatenlaarzen.

De strijders die nu de wapens oppakken tegen IS, vechten vrijwel allemaal in de milities die oorspronkelijk als volksverzet tegen dictator Kadhafi zijn ontstaan in Misrata, de buurstad van Sirte. Toen IS in april een checkpoint innam dicht bij Misrata, besloot men tot een offensief. Dat gebeurt onder gezag van een van de drie regeringen in het land, de enige van het trio die internationaal wordt erkend: de Government of National Accord van premier Fayeze al-Sarraj.

Maar Sarraj, pas een paar maanden in functie, laat zich nooit op het slagveld zien en deze week traden vier van zijn mi-

Sirte, Libië

Islamitische Staat **Ten eerste****Sirte**

De poort naar Rome

Islamitische Staat veroverde de Libische havenstad Sirte in 2015 stap voor stap tussen februari en augustus. IS maakte gebruik van de chaotische burgeroorlog die sinds de val van Moammar Kadhafi in 2011 voortduurt. Ze beschouwt Sirte, met 80 duizend inwoners in vreedstijd, als de poort naar Rome.

In de loop van de maanden verplaatste de terreurgroep volgens sommige berichten commandanten en strijders uit Syrië, om de lessen over te brengen van de succesvolle uitbreiding van het kalifaat vanuit Raqqa. Hoeveel IS-strijders zich in Sirte bevinden, is onduidelijk: schattingen variëren van honderden tot wel zesduizend. IS nam er de macht over van de salafistische beweging Anshar al Shari'a, die steun genoot bij de lokale bevolking. Een brigade uit Misrata probeerde voorjaar 2015 IS weer te verjagen, maar dat stuitte toen op verzet bij de eigen achterban. Inwoners van Sirte, de vroegere thuisbasis van dictator Kadhafi, gelden in het Libië van na de revolutie als tweederangsburgers. IS maakte zijn aanwezigheid in Libië voor de wereld kenbaar door op het strand 21 koptische christenen uit Egypte te onthoofden. Onder de lokale bevolking zaaiden ze angst met middelen die ook uit Raqqa bekend zijn: openbare executies en kruisgingen.

nisters af. Aan de frontlijn worden de mogelijkheden besproken waarop ze van hem af kunnen komen: de premier tegelijk met IS in de zee verdrijven of toch netjes wachten tot hij zelf aftreedt. 'Sarraj biedt geen steun', zegt de invloedrijke commandant Algotri. 'Hij heeft hier niets te vertellen.'

In Libië is het niet de overheid, maar de waaier aan strijdersgroepen die uiteindelijk de dienst uitmaken. Wie geluk heeft, kreeg daarin ooit 'een beetje' wapentraining, zoals geneeskundestudent Yahaye al Gmati (21). Nu kan hij dan ook alles. 'Zelfs een tank besturen.' Aan zware wapens is bij het volksleger geen gebrek.

De meesten leerden spelenderwijs een kalasjnikov hanteren. 'Wij zien wapens op straat, we zijn daaraan gewend', zegt Sharif Abu Bakr (23), die uit het zuiden komt, waar de tribale conflicten nog heviger zijn dan elders. Helaas bleek zijn praktijkervaring toch onvoldoende om de kogel van IS te ontwijken die hem in zijn been trof: dit is al de tweede keer in een jaar tijd dat hij gewond is geraakt tijdens een oorlog in Libië.

In de zopas bevrijde straten van Sirte zijn nog geen burgers teruggekeerd. De strijders zijn in hun huizen getrokken. Binnen is het een mannenhuishouden: afwas slingert overal, vuile en schone was ligt door elkaar. Hun Toyota's, met in de laadbak gelast wapentuig, staan voor de deur geparkeerd. De jongens praten over de oorlog, en vooral ook over voetbal. 'Weet jij de uitslag Chili-Argentinië?', vraagt de 24-jarige Ali Jamal. 'Want IS heeft alle televisies hier weggehaald.'

In een van de ommuurde villa's, op nog geen kilometer van de frontlijn, bereidt

de eenheid van Ashraf Abgeel (35) zich voor op een nieuwe nacht van gevechten. Ashraf, een bebaarde man, kalasjnikov en handgranaten binnen bereik, oogt als een militieleider pur sang, maar is in het dagelijks leven eigenaar van een kinderdagverblijf in Misrata. Hij laat foto's zien van de kleuters, die zo knap kunnen knutselen en vertelt over het belang van kinderopvang in Libië. 'In steeds meer gezinnen werken ook de vrouwen.'

Zijn eigen vrouw, pas zes weken geleden bevallen van hun jongste dochter, moet nu in haar eentje het kinderdagverblijf leiden. 'Ik dacht dat het allang voorbij zou zijn, maar we vechten hier nog steeds.'

De Ramadan, de heilige maand waarin moslims overdag niet eten of drinken, dicteert deze oorlog: voor zowel de strijders als IS is de Ramadan een onwrikbaar gegeven, zelfs aan het front. De heftigste gevechten beginnen daarom pas 's avonds, na het breken van het vasten. 'We vallen elke dag op dezelfde tijd aan', zegt Ashraf. 'Overdag slapen ze bij IS, net als de meesten van ons. Zij moeten toch ook rusten?'

Achter de muur van het huis zoeken zijn mannen steun in het gebed. Allah is de grootste, *Allahu akhbar!*

Onder het bidden trekt het geweergerafel aan. Lichtkogels vliegen over. Auto's met wapens achterin rijden met gierende banden van en naar het front, zonder verlichting om niet te worden opgemerkt door de scherpshutters van IS. Sirte overdag is in oorlog, maar 's nachts, in de totale duisternis, wordt de stad een monster van angst.

Zometeen zullen ook de mannen van Ashraf zich weer buiten wagen. Ja, hoe

gaat dat? Ze lopen hier een paar honderd meter het veld in aan de overkant van hun huis, tot ze Islamitische Staat tegenkomen, zegt Khalifa Rogab. 'Ik weet niet hoe ik het moet uitleggen: je ziet het geweevuur komen en je schiet terug.'

Nachtschimmen

De vijand kennen ze als schimmen in de nacht. Zeker ook Libiërs, is hun indruk, maar vooral veel buitenlanders: Egyptenaren en Tunesiërs. Ze zijn niet bang voor de dood, ze vechten tot het einde.

'IS, dat zijn net wolven bij volle maan', verzucht Ibrahim, student bedrijfskunde uit Misrata. 'Overdag durven ze niet, maar 's nachts vallen ze ons aan.' Hoewel de naam van Ibrahems eigen eenheid zich laat vertalen als Martelaren van de Hoofdstad, hoopt hij toch niet te eindigen als omcirkelde naam op de ziekenhuislijst. 'Ik mis mijn moeder zo.'

Ook in de onlangs bevrijde straten van de stad klinkt nog glashelder de radio van IS, die naar verluidd wordt uitgezonden uit een rondrijdend bestelbusje. Een zangerige mannenstem, niet onmelodius, bijna verleidelijk, roept op om aansluiting te zoeken bij Islamitische Staat, een paradijs waar het veilig is, waar voor de burgers wordt gezorgd.

Maar daar komt verkenningsgroep 0-1, waar de mannen van Ashraf mee samenwerken. Bij de frontlijn voor hun huis breken ze een muur door, vaste praktijk bij het heroveren van land in deze stads-oorlog. De moedigste strijder klimt er als eerste overheen, zegt 'Ik ga, dag vrienden!' en rent op het onbekende terrein IS tegemoet.

Hij keert heelhuids terug, op zijn slippers.

Vanaf linksboven: artsen in het veldhospitaal van Sirte vechten voor het leven van Hamsa Bin Nasser, die een scherf van een mortiergranaat door zijn aorta heeft gekregen. Hij zal de operatie overleven.

Enthousiasme: een vliegtuig van de Libische luchtmacht bombardeert stellingen van IS.

Commandant Ashraf Abgeel (rechts) bekijkt met z'n mannen, met behulp van Google Maps, de sector waarin zij vechten.

Een soldaat van de Marsa-brigade maakt eten klaar nabij het front.

Ten eerste

Het verzet is gebroken in Aleppo, de stad waar de Syrische revolutie zou beginnen. Zo is Aleppo niet alleen synoniem geworden met vernietiging en duizenden doden, maar ook met de mislukte opstand tegen president Assad waar het Westen vijf jaar lang in geloofde.

ALEPPO, 2010

De Umayyadmoskee in Aleppo in 2010, een jaar voor de oorlog in Syrië begon. Foto Khalil Ashawi / Reuters

In Aleppo liggen de feiten onder het

Aleppo, een van de oudst bewoonde steden ter wereld en eeuwenlang de handelsmarkt van Syrië, geldt als het 'Guernica van de 21ste eeuw'. Wat blijft er van de stad over als de oorlog voorbij is?

Om de wereld te laten zien hoe het in Aleppo is, maakte het Syrische ministerie van toerisme dit najaar een filmpje. De beelden tonen Aleppo van weleer: een majestueuze moskee, groene parken, een blauw zwembad bij een chic hotel, een leuke vakantiebestemming, het commerciële hart van Syrië.

Welkom in de stad die geldt als 'het Guernica van de 21ste eeuw' – deze metafoor is van de Franse minister van Buitenlandse Zaken, Jean-Marc Ayrault. Wat blijft er van Aleppo over als de oorlog voorbij is?

De propagandacamera van de overheid mijdt wijselijk de oude stad. Eeuwenlang was dit de handelsmarkt van Syrië. Aleppo is economisch van oudsher zo belangrijk dat Nederland hier al in 1607 een consulaat opende. Nadat de laatste rebellen eind vorige week met hulp van Russische gevechtsvliegtuigen

zijn weggebombardeerd uit de smalle straatjes, verschenen deze opnamen van de oude stad: rokende puinhopen.

Andere beelden van Aleppo, de afgelopen weken gemaakt door de schokkende lens van rebellen: geen zwembaden, maar met water gevulde bomkraters. Kinderen onder het puin als stoffige poppen, niet eens meer plaats om de doden te begraven, een afgefakkelde stad.

'De vernietiging is zo compleet dat zij een gevoel van tijd uitvlakt', schrijft Michael Kimmelman in *The New York Times*. De beelden die hij bekeek van Aleppo zijn met een drone gemaakt toen de rebellenwijk Al Ansari Masshad in oktober was veroverd. 'Op het eerste gezicht zouden de videobeelden van de drone afkomstig kunnen zijn uit Berlijn in 1945 of Grozny, 2000.'

Maar dit is Aleppo, 2016. De stad is niet alleen synoniem geworden met vernietiging, duizenden doden en honderdduizenden ontheemden, maar ook met een mislukte opstand tegen de Syrische president Bashar al-Assad waar het Westen vijf jaar lang in geloofde.

De Syrische burgeroorlog splitst Aleppo in twee delen. West-Aleppo bleef in handen van de regering van de Syrische president Bashar al-Assad. Oost-Aleppo, nu deels platgebombardeerd, was vanaf 2012 een broedplaats voor rebellen die zich verzetten tegen het regime van Assad. De internationale gemeenschap hoopte jarenlang dat zij een

In de propagandastrijd blijft onderbelicht dat aan beide kanten van het front grote verwoestingen zijn

regime change in Syrië konden bewerkstelligen.

Nu is het haast niet meer voorstelbaar, maar tot afgelopen voorjaar werd zelfs tot in het Kremlin, dat Assad intussen militair steunde, hardop gezegd dat de Syrische president op termijn het veld zou ruimen. De Verenigde Staten wezen sommige rebellengroepen aan als 'gematigd' en voorzagen hen zelfs van wapens: de revolutie zou beginnen in Aleppo.

De stad werd daarmee speelbal van buitenlandse inmenging in een deel van de wereld waar westerse bemoeienis – denk aan Irak, Libië – wel vaker slecht afloopt.

Wie zijn die rebellen in Aleppo echt? Waar westerse diplomaten sommigen van hen zagen als een democratisch alternatief voor Syrië, schetst het regime van Assad een gitzwart beeld. Volgens het officiële verhaal van het Syrische staatspersbureau SANA worden nu de laatste 'terroristen' verjaagd die de burgerbevolking jarenlang in gijzeling hebben gehouden.

Dit is taal van een dictator die zijn politieke tegenstanders criminaliseert. Toch is het twijfelachtig of de meeste rebellen frisse jongens zijn. Uit een vorig jaar verschenen studie van het Institute of War blijkt dat van de 66 rebellengroepen in Oost-Aleppo meer dan de helft – 37 – op zijn minst banden onderhoudt met wat je kunt omschrijven als Al Qaida in Syrië. Deze groepering, het voormalige

Nusra-front, nu herdoopt tot Jabhat Fatah al Sham (Front voor de verovering van de Levant), was vanaf het begin bij het verzet betrokken en houdt tot op het laatst militaire posities bezet. Op filmbeelden van burgers die deze week de oversteek waagden naar regimegebied, staan veel vrouwen in een zwarte nikab – geen mode in het Aleppo van voor de oorlog.

Westerse journalisten hebben meer oog voor het leed van de burgers: reddingswerkers van de 'Witte Helmen' die mensen uit het puin graven, het 7-jarige meisje Bana dat in een stad zonder elektriciteit teksten tweekert als: 'We zijn ervan overtuigd dat we zullen sterven', gruwelijke details over executies van burgers in de laatste uren van de strijd, een lokale journalist die vreest voor zijn leven: 'Misschien mijn laatste bericht uit Oost-Aleppo.'

Het kan waar zijn, maar ook niet. In Aleppo liggen de feiten onder het puin. Westerse hulpverleners en journalisten komen zeer mondjesmaat in de regime-wijken, maar nooit aan de andere kant van het front. Onderweg naar 'gematigde' rebellen in Oost-Aleppo zijn al zoveel westerlingen ontvoerd dat niemand daar nog zijn leven waagt.

In de propagandastrijd blijft onderbelicht dat aan beide kanten van het front grote verwoestingen zijn, en tekorten aan water en elektriciteit. 'West- en Oost-Aleppo bestaan in die zin niet', zei een

Val van Aleppo **Ten eerste**

ALEPPO, 2016

De Umayyadmoskee in Aleppo gisteren. Regeringstroepen bekeken er de situatie nadat zij het gebied in de oude stad hadden heroverd.

Foto George Urfalian/
AFP

puin ‘Assad zal nu victorie kraaien’

zagsman van het Internationale Rode Kruis onlangs.

Al voor de oorlog was Aleppo verdeeld, constateren jonge onderzoekers van The Aleppo Project, een Europese denktank die zich bezighoudt met de vraag: hoe deze stad straks weer op te bouwen? De huidige frontlijn, dat was van oudsher de grens tussen arm en rijk, degenen in West-Aleppo die profiteerden van het regime en degenen in het oosten die eronder leden.

Aleppo, één van de oudst bewoonde steden ter wereld, is vaker uit het puin herrezen. In 1260 vernietigden Mongolen de citadel en werden alle moslims vermoord. Ruim honderd jaar later bouwde de illustere Mongoolse krijgshoofd Tamerlane na een nieuwe verovering van de stad volgens de overlevering een muur met 20 duizend schedels.

‘De slag om Aleppo zal nu snel voorbij zijn, maar dat betekent niet dat de oorlog in Syrië voorbij is’, zei de speciale VN-gezant voor Syrië Staffan de Mistura eerder deze week. Voor de inwoners uit rebellegebied die de afgelopen weken zijn gevlucht naar West-Aleppo en hun tienduizenden stads-gegoten die de afgelopen jaren de oversteek waagden naar Europa, lijkt het onwaarschijnlijk dat ze binnenkort veilig terug kunnen naar huis.

Ana van Es

INTERVIEW

MARCEL KURPERSHOEK

Na de val van Aleppo ontstaat niet alleen in Syrië, maar in de hele regio een nieuwe situatie, zegt de voormalig Syrië-gezant.

Met de val van oostelijk Aleppo is de oppositie tegen de Syrische president Assad het laatste bolwerk kwijt. ‘Het verzet is gebroken. Er is in Syrië geen uitzicht meer op tegenoffensieven van enige betekenis’, zegt Marcel Kurpershoek. Als voormalig Syrië-gezant namens de Nederlandse regering maakte hij kennis met een oppositie die van meet af aan ‘hopeloos verdeeld’ was. Gewapende groepen raakten onderling slaags, de in het buitenland gevestigde politieke oppositie viel in facties uiteen. In Syrië zijn er volgens Kurpershoek nog wel enkele kleine haarden van verzet: in de provincie Idlib en in ‘kleine enclaves’ nabij de hoofdstad Damascus. Maar het Vrije Syrische Leger en andere groeperingen die in het Westen als ‘gematigd’ te boek staan, kunnen geen vuist maken tegen het door de Russen gesteunde bewind.

Als de oppositie er niet meer toe

doet, is er dan nog wel een kans op een diplomatieke oplossing waarnaar het Westen altijd heeft gestreefd?

‘Ik denk het niet. Vier jaar geleden werd een plan uitgestippeld voor een politieke overgangperiode die zou uitmonden in het vertrek van Assad. Hij peinst er nu niet over het veld te ruimen. Na de herovering van Aleppo zal hij victorie kraaien. Zijn eigen leger dreigde ooit de hele stad te verliezen, wat een enorme tegenslag voor Assad zou zijn geweest, maar dankzij de militaire steun van Rusland en Iran is het zover niet gekomen.’

De oppositie, of wat ervan over is, lijkt ook niet op de nieuwe Amerikaanse president Trump te kunnen rekenen. ‘We kennen die lui niet’, zei hij.

‘Trump zegt hardop wat Obama dacht. Obama had, begrijpelijk, geen hoge pet op van de oppositie. Hij had een hekel aan het gekonkel, de corruptie, de ideologische meningsverschillen. De Amerikaanse militaire steun aan wat de ‘gematigde oppositie’ heet, is dan ook beperkt gebleven.’

Trump heeft gezegd dat zijn ‘focus’ ligt op de vernietiging van Islamitische Staat, dat een groot deel van Syrië beheerst. Kan Assad rustig achteroverleunen?

Assad hoopt dat het Westen IS murw beukt, waarna hij het verloren gebied kan overnemen

‘Assad hoopt dat het Westen IS murw beukt, waarna hij het verloren gebied kan overnemen. Het is kille berekening. Voor het Westen is het een valstrik: het speelt een abject regime in de kaart.’

‘Dat IS nu oprukt in Palmyra, waaruit het eerder verdreven was, komt Assad goed uit. Hij kan Trump vragen zijn beloften waar te maken.’

Trump heeft zich vriendelijk uitgelaten over de Russische president Poetin, de belangrijkste bondgenoot van Assad. Gaat Trump het Assad moeilijk maken?

‘Waarschijnlijk niet. Een complicatie voor Trump is wel dat Assad niet alleen kan rekenen op Rusland, maar ook op Iran. Tegen dat land heeft Trump zich juist sterk afgezet in de verkiezingscampagne. Hij dreigde de nucleaire deal tussen Iran en het Westen ongedaan te maken, maar zover zal het wel niet komen. Toch zal hij het land willen dwarszitten. Temeer omdat Israël dat van hem verwacht, een land waarmee hij de betrekkingen wil verbeteren.’

‘Na de val van Aleppo ontstaat niet alleen in Syrië, maar in de hele regio een nieuwe situatie. De ontwikkelingen zijn onvoorspelbaar. Veel zal afhangen van de relatie tussen de VS en Rusland. Rusland zal zijn verworven machtspositie niet opgeven, dat is zeker. Wat Trump gaat doen, weten we niet.’

Theo Koelé

Een oom buigt zich over zijn nichtje Amira, 15 maanden oud, dat omkwam bij een mortieraanval in de wijk Al Tahrir.

Uitdelen van kleding in vluchtelingenkamp Khazer.

Klem in Mosul

Bij de gevechten tussen het Iraakse leger en IS zitten de burgers van Mosul vast. World Press Photowinnaar **Sergey Ponomarev** fotografeerde hun leven in de belegerde stad. Of wat er van over is.

Door **Ana van Es**

MOSUL

091216 © de Volkskrant 0 150 km

Iraakse leger-Humvee's in de wijk Al-Samah in Mosul.

Een herder met zijn kudde aan de oevers van de Grote Zab-rivier, die de grens vormt tussen Irak en Koerdistan. Aan de andere

Een jongen met zijn dode vader bij een veldhospitaal in de wijk Al Samah van Mosul. De vader is neergeschoten door een sluipschutter van IS.

Op één van de foto's die Sergey Ponomarev (35) maakte in Mosul, omklemt een oom het lichaam van zijn nichtje Amira, 15 maanden oud. De peuter stierf bij een mortieraanval op de wijk Al Tahrir - De Bevrijding, waar de bevrijding zoals overal in Mosul veel levens eiste. Mosul is net als Parijs een stad van twee oevers: de 'linkeroever' oftewel de oostkant van de Tigris en de 'rechteroever' aan de westkant. Iedereen verwachtte dat IS de linkeroever snel zou opgeven. Maar nu, ruim een maand nadat het Iraakse leger de stad binnentrok, zijn op deze linkeroever

pas 24 buurten heroverd. Nog 47 te gaan. Het gevecht op de rechteroever, waar het echte verzet wordt verwacht, moet dan nog beginnen. In de oostelijke stadswijk Al Samah fotografeerde Ponomarev een jongen met het lichaam van zijn vader, die is doodgeschoten door een sluipschutter van IS. Hij ligt in de laadbak van een pantservoertuig, tussen de opgestapelde waterflesjes. Wanneer ze geen lijken vervoeren, delen de militairen van de Iraakse special forces (ISOF staat er op de schutkoepel - 'Iraqi Special Operation Forces') graag waterflesjes uit. *Winning hearts and minds*, zouden de Amerikanen het noemen die deze elitesoldaten na 2003 hebben opge-

leid, in een poging Irak bij elkaar te houden. Voor het grotendeels sjiitische Iraakse leger is dat van groot belang tegenover de soennitische bevolking van Mosul, die hen wantrouwt. De waterflesjes gaan over niets minder dan de toekomst van Irak. Ponomarev legde ook de vluchtelingenstroom rondom Mosul vast: nu 81 duizend ontheemden. Wie geluk heeft, ontsnapt in zijn eigen auto langs de door IS in brand gestoken oliebronnen. Maar de meesten ontvluchten het kalifaat te voet. Hun eindstation is hetzelfde: een vluchtelingenkamp waar ze in feite zijn opgesloten. Rondom Mosul verrijzen die kampen als witte tentsteden, die in het woestijnlandschap een verbijsterend definitieve aanblik bieden.

Inwoners van Mosul stappen in de legertrucks die ze naar de vluchtelingenkampen brengen.

rechteroever het vluchtelingenkamp Hassan Sham.

Een familie op de vlucht passeert de brandende olievelden in Qayyarah.

Ten eerste Slag om Mosul

Het offensief om Mosul te heroveren op IS verloopt langzamer dan gedacht. Het Iraakse leger vecht in een van de grootste stadsoorlogen van het moment tegen een vijand die burgers inzet als menselijk schild. Zelfs als een wijk is bevrijd, duurt de oorlog voort.

Door **Ana van Es** Foto's **Hawre Khalid**

D DE STRAAT IN ARBAJIYAH

In bevrijd Mosul struikelen de eerste bewoners hun huis uit. Onwennig staat slager Falah Jameel (33) in de tuinpoort. De afgelopen anderhalve week wachtte hij binnen tot het schieten eindelijk zou ophouden. 'Met 35 familieleden in één huis.'

Hij denkt terug aan het aanbod dat hij kreeg toen zijn overbuurman, een IS-strijder uit Tsjetsjenië, ineens vertrokken bleek. 'IS kwam vragen: wil jij mee naar de andere kant van de stad?' Maar sinds hij stokslagen kreeg voor het roken van een sigaret, moet Jameel van de groepering niets hebben.

Alleen al het gedrag van de overbuurman. 'Hij groette nooit.'

Nu is het voorbij: zijn buurt is bevrijd, de straat hangt vol witte vlaggen. In Mosul dient alles als vlag om aan te tonen dat je niet bij IS hoort: handdoeken, T-shirts, een kussensloop. In de straat arriveert een vrachtwagen vol water en eten van het Iraakse leger. Dit is het eerste hulpkonvooi sinds de herovering één dag eerder.

'Het is een droom', verzucht Ahmed Mouafaq, die zich na tien dagen oorlog voor het eerst weer op straat waagt. Ga maar na: IS had de bevrijding zoveel grimmiger voorgespiegeld. 'Ze probeerden ons ervan te overtuigen dat het Iraakse leger ons allemaal zou doden. Maar wij besloten toch hier te blijven.'

Het offensief om Mosul te heroveren op IS is ruim een maand aan de gang. Voor het einde van het jaar is de tweede stad van Irak bevrijd, liet de Amerikaanse president Obama aanvankelijk nog optimistisch doorschemeren. Maar na de eerste weken van hevige gevechten heeft IS nog steeds het overgrote deel van de stad in handen.

Militairen van de Iraakse special forces vechten hier van huis tot huis tegen een vijand die auto's vol explosieven op hun voertuigen afstuurt, burgers inzet als menselijk schild en bereid is te vechten tot het einde.

In zijn zojuist bevrijde straat kijkt slager Jameel omhoog: gierend vliegt een mortier over. Het door het leger veroverde gedeelte van deze wijk, Arbajiyah, ligt aan maar liefst drie kanten ingeklemd door buurten die nog in handen zijn van IS. Een soldaat wijst de weg naar het front: 'Deze straat uit, dan links.'

De straat zindert van spanning. Sommige bewoners begroeten nu weliswaar het leger, maar koesteren toch ook nog sympathie voor IS. Een 56-jarige veteraan die zichzelf voorstelt als Abu Rahman: 'Ze waren beter dan wat we hadden.'

Zijn gezicht gaat schuil achter een donkere zonnebril: hij verloor zijn rechteroog toen hij als soldaat diende onder Saddam Hussein. Door IS voelde hij zich gerespecteerd, voor het eerst sinds de val van Saddam. 'Je mocht overal naartoe, er was geen avondklok. Mijn pensioen werd gewoon uitbetaald, zelfs beter dan eerst.'

'Ze namen alleen geld van ons', moppert zijn buurman. Bevrijdingsdag is hier een mannenzaak, maar toch staat daar een 13-jarig meisje, Noor Danoon, te

Iraakse militairen op het dak van de legerpost waarvandaan aanvallen worden gecoördineerd.

Een Iraakse soldaat heeft twee mannen aangehouden tijdens een zoektocht naar IS-strijders.

Gewonde Iraakse militairen worden verzorgd op een medische noodpost vlak buiten Mosul.

De herovering van Mosul gaat van huis tot huis

knippen tegen de felle zon. Voor het eerst in ruim twee jaar komt ze zonder gezichtssluier op straat. 'Het was vreselijk', zegt haar vader.

Ineens klinkt een gewerschot. 'Ga, ga!', schreeuwt Mohammed, de militair van de Iraakse special forces die de vrachtwagen met hulpgoederen escorteert. Dit is zijn grote angst: een achtergebleven IS-strijder die zich opblaast in de menigte. 'Boem.'

In zijn bepantserde humvee volgt Mohammed de route terug naar de stadsgrens met satellietbeelden op zijn iPad. Een verkeerde afslag zou fataal zijn. In Mosul is nog geen aaneengesloten frontlijn. De bevrijde wijken, of meer precies: de bevrijde straten in buurten waar IS elders nog rondzwerft, zijn slechts met elkaar verbonden door smalle corridors onder controle van het Iraakse leger.

Aan de rand van Mosul heeft het Iraakse leger een voorpost ingericht in wat drie weken geleden nog een IS-hoofdkwartier was. Wat toen de munitieopslag van IS was, is nu die van de coalitietroepen. Hoe zien burgers in Mosul deze plotselinge machtsovername? Dit ligt gevoelig, weet Mohammed, die eerder tegen IS vocht in Ramadi en Falluja. 'Een man zei eens: jullie zijn de nieuwe overheid. We kunnen jullie niet stoppen.'

LEGERPOST DUISTERE ENGEL

Op het dak van de legerpost heerst Duistere Engel. Een Iraakse legerkolonel, geheel in het zwart gekleed, geeft onder deze codenaam aanwijzingen aan militairen van de internationale coalitie die samen met het Iraakse leger strijden tegen IS. Vanuit de lucht, met de modernste apparatuur, proberen ze een vijand te verslaan die zich heeft ingegraven in straten en huizen, tussen de bevolking.

De radio kraakt. Duistere Engel: 'Ga terug naar de bewapende auto's. Geef me een bom op die zeven auto's.'

Aan de andere kant van de lijn een stem met een Amerikaans accent. 'Goede ontvangst.' Ook een Franse militair luistert mee. Nu aanvallen, dringt Duistere Engel aan. 'Eén vogel in de hand is beter dan tien in de lucht.'

De uitkijkpost van Duistere Engel biedt een panorama over de stad in oorlog. Wat je natuurlijk wel weet, maar pas ziet vanaf dit dak waar het gaat over drones, double taps, tanks gesignaleerd, autobomb ontploft in IS-woning, 'wat je noemt een gevalletje te vroege ontsteking', is hoe enorm groot Mosul is. De tweede stad van Irak heeft naar schatting nog steeds meer dan een miljoen inwoners.

Deze metropool strekt zich uit richting het dal van de Tigris en daarachter onafzienbaar verder. Alleen het front pal voor de legerpost wordt gemarkeerd door rookpluimen. Blauwige rook van gebouwen die, klapbam, met een frommelende dreun in elkaar zakken. Donkergrijze rookpluimen van autobanden die IS in brand steekt, in de hoop onzichtbaar te blijven.

Voorbij deze rookkolommen aan de

stadsrand, waar soms een mortier doorheen schiet, moet de oorlog nog beginnen. Daarachter ligt in de herfstzon gewoon de miljoenenstad Mosul, onbetwist in handen van IS. De radio brengt een onderschepete boodschap aan IS-strijders. 'Detoneer jezelf dicht bij de humvees.'

En ook slecht nieuws: '20 gewonden - autobom.'

Ineens gaat de oorlog op pauze. Het is vrijdagmiddag: in de hele stad roepen moskeeën op tot het gebed, in de bevrijde wijken, maar ook diep in het IS-deel. Een kolonne legervoertuigen, vanochtend om zeven uur vertrokken, keert terug van het front. Ook generaal Abdul Wahab al Saadi komt naar de legerpost om te bidden.

Generaal Al Saadi is een onconventionele legerleider, die graag rondloopt op slippers en in een T-shirt. Naar Iraaks gebruik noemt hij de tegenpartij 'mujahideen', religieuze strijders. Volgens Al Saadi zijn er in Mosul de afgelopen weken 'duizend mujahideen' gedood. Over verliezen onder zijn eigen troepen laat hij zich niet uit. 'Ik heb daarover een cijfer. Maar dat is niet voor de media.'

De slag om Mosul valt niet mee. 'Het gaat langzamer dan gedacht. We kunnen nauwelijks luchtaanvallen uitvoeren, vanwege alle burgers in de stad. Ze worden door IS gebruikt als menselijk schild.'

'Als ze je zien, moet je mee', zegt Fahad Hussein, die aan de oostelijke stadsrand van Mosul woont, in inmiddels bevrijd gebied. In afwachting van de verovering door het Iraakse leger bleef hij met zijn gezin - vijf kinderen van 3 tot 10 jaar - een week binnen. Soms gluurde hij over de dakrand, om te kijken of het schieten al was geluwd.

In hun door een mortier geraakte woning ('excuseer ons dat we geen stoelen hebben') vertelt zijn vrouw Fkhlas (26) hoe ze naar eigen zeggen te midden van het oorlogsgeweld de kinderen rustig hield: 'Ik gaf ze slaappillen, die ik had gehaald bij een apotheek hier in een huis. Zodat ze niet zo bang waren.'

De kinderen van Mosul rennen overal in de bevrijde straten, vaak zwaaiend met een witte vlag - mogelijk om niet te worden doodgeschoten door het leger, maar onmiskenbaar ook om mee te spelen, als vliegers op stokken. De stad die tevoorschijn komt uit de greep van het islamitische kalifaat, lijkt teruggeworpen in de tijd. Hier zijn geen telefoons, water, elektriciteit en auto's. De fiets is in Mosul populair, evenals ezelkarren.

Zelfs de strijders van IS hadden geen auto's tot hun beschikking toen ze Hamed Moufak (33) bij het uitbreken van de oorlog meevoerden dieper de stad in. 'Ze waren op motorfietsen. Ze zeiden: we willen je beschermen tegen het Iraakse leger, dat je pijn zal doen. In de moskee hadden we gehoord: blijf weg van het Iraakse leger, blijf weg van de sjiieten, die je vrouw zullen nemen.'

IS bracht hem naar de wijk Al Bakr, waar veel van zijn familie woont. Met hen dook hij weg in een huis. Na tien dagen werd het stil op straat: de IS-strijders bleken ook Al Bakr te hebben opgegeven. 'We zijn natuurlijk meegevoerd als bescherming voor IS. Toen IS was verdwenen, konden we naar huis.'

Ga terug naar de bewapende auto's. Geef me een bom op die zeven auto's

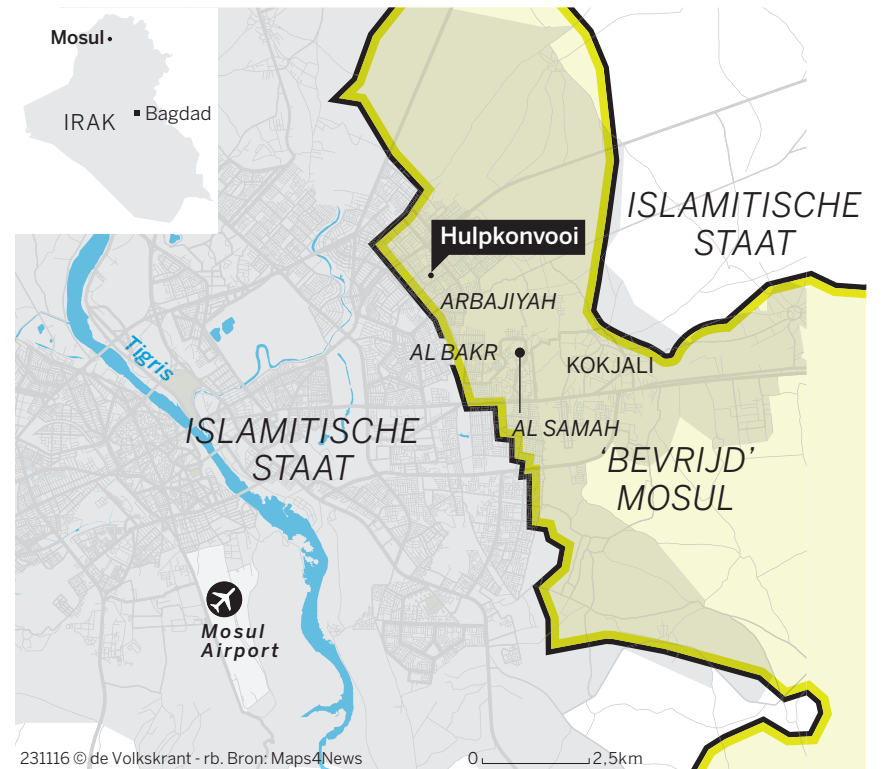
Duistere Engel
Iraakse kolonel

We vluchtten een huis in waar zich een IS-strijder bleek schuil te houden. We renden weg, maar mijn man werd geraakt

Umm Hoessein
Inwoonster Mosul

FRONTLINIE MOSUL

VELDHOSPITAAL IN KOKJALI

De plaats waar alle oorlogsellende samenkomt is het veldhospitaal vlak buiten Mosul, in de voorstad Kokjali. De medische noodpost van een van de grootste stadsoorlogen die op dit moment in de wereld wordt uitgevochten, heeft geen muren of een dak: dit ziekenhuis bevindt zich in de open lucht, op een onverharde parkeerplaats.

Soms roert IS zich in de namiddagschemer aan het front bij het ziekenhuis en dreunen de mortieren dichtbij neer, over de veldbedden met gewonden.

Daar komen ze aan sjezen over de stoffige weg, humvee na humvee na humvee - gewonden op de motorkap, kinderen en de doden achterin. Alles komt hier: militairen, maar soms ook gewonde IS-strijders en vooral veel burgers. Wie schreeuwt van de pijn, ademt nog en gaat het waarschijnlijk redden. Veel slachtoffers maken geen geluid meer.

Dokter Derek Coleman, een 27-jarige Amerikaan, bukt zich over een veldbed, zegt: 'Ik denk dat hij doodgaat', rent dan naar een volgende patiënt. Aan het einde van een drukke ochtend ('maar niet drukker dan andere dagen') raakt hij de tel kwijt. Uit zijn met bloed besmeurde scherfvest pakt hij een notitieblokje waarin hij de slachtoffers van de dag bijhoudt. Een uur geleden: 22 gewonden. Vijf doden. Gisteren vier dode kinderen. En nu, een uur later? Hij weet het niet. 'Een dozijn meer en een dode', gokt hij.

De jonge arts houdt zich goed tot hij een gewonde baby, onder het bloed, in zijn handen gedrukt krijgt. 'O god.'

Een 34-jarige vrouw die zich Umm Hussein noemt, moeder van Hussein, houdt een infuus voor haar man omhoog, die in zijn arm is geschoten. Met de kalmte van iemand die te veel heeft

meegemaakt, vertelt ze wat er is gebeurd: 'We vluchtten een huis in waar zich nog een IS-strijder bleek schuil te houden. Op de grond lag al een dode, we renden weg. Maar mijn man werd geraakt in zijn arm.'

Haar man heeft geluk. Niet alleen zal hij het overleven, ook is er voor hem een veldbed beschikbaar, waarop het bloed van de vorige patiënt in de zon heeft kunnen drogen. Wie pech heeft, wordt neergelegd in het zand, samen met de doden.

Daar ligt de 35-jarige leraar Ayad Badr. Een granaatscherf raakte hem in zijn hals toen hij zich in de deuropening van zijn huis waagde om water te gaan halen. De meegekomen buurman, Mohammed al Abadi: 'We zijn het moe om de hele tijd thuis te blijven.' Reden daarvoor was er niet. Hun buurt, Al Bakr, is bevrijd.

De bevrijding van Mosul, zo had generaal Abdul Wahab al Saadi eerder uitgelegd, kent drie stadia. Eén: een gepantserd legervoertuig kan door de buurt rijden zonder te worden opgeblazen. Twee: van huis tot huis wordt gezocht naar achtergebleven IS-strijders. Drie: mensen kunnen veilig over straat. Als je vraagt welke bevrijde buurten in categorie drie vallen, moet de generaal nadenken.

Want in Mosul duurt de oorlog voort, ook na de bevrijding.

Dat blijkt in Al Samah, de wijk die als een van de eerste werd heroverd toen het Iraakse leger op 4 november de stad binnentrok. Bewoner Khaled Ahmed wijst op straat. Hier gebeurde het afgelopen donderdag, richting de televisietoren die de oostelijke stadsgrens markeert. Zijn nichtje Abeer (12) speelde daar met andere kinderen. 'Je kunt ze niet steeds in huis houden.'

Ineens struikelde Abeer. Niemand weet waar de kogel vandaan kwam die haar heeft gedood, maar liefst twee weken na de bevrijding. 'Iedereen dacht dat ze gevallen was tijdens het spel. Pas toen ze haar opraapten, zagen ze bloed.'

Slag om Mosul **Ten eerste**

De dorpen die op de weg naar Mosul van IS worden bevrijd, vertellen alle hun eigen verhaal. Er is de hoop op herstel, de haat jegens Arabische burens en de wanhoop over vermiste familieleden. Welke chaos laat Islamitische Staat achter?

Door **Ana van Es**

De strop bungelt aan de poort naar Mosul

De priester laat de kerkklok galmen door het verlaten dorp. Hij dwaalt langs de verbrande bijbels, het vernielde doopvont, zijn kansel waarop de kruizen zijn weggehakt, de zwartgeblakerde muren. 'Vroeger was alles hier vol licht.'

Maar zijn kerk staat er nog. Nu is het tijd voor de mis. Dat er weinig publiek is als hij voorgaat in gebed, een kus geeft op het nieuwe Mariabeeld - het deert Behnam Lallo (49) niet. Bij preken in zijn geboortedorp is hij verzekerd van minstens één aanwezige: de special forces-soldaat die hem bewaakt. Die van vandaag is moslim, maar schuift toch aan bij de christelijke dienst.

In de verte klinkt oorlogsgerommel. Zal hij hier ooit weer voor een volle kerk staan? Priester Lallo betwijfelt het. Sinds 20 oktober is Bartella weliswaar bevrijd, maar daarmee zijn de problemen niet opgelost. 'Mensen zijn bang dat IS hier terugkeert onder een andere naam.'

Zelf probeert hij niet te kijken naar het macabere aandenken dat de extremisten voor hem achterlieten: een strop, bungelend aan de westelijke toegangspoort van de kerk - de poort richting Mosul. 'We weten niet of hier mensen zijn opgehangen.'

Wie kun je nog vertrouwen in deze pas bevrijde chaos? Het offensief om Islamitische Staat te verdrijven uit Mosul is een maand aan de gang. Rondom het Iraakse IS-bolwerk zijn inmiddels tientallen plaatsen en dorpen heroverd. Maar in deze bevrijde gemeenschappen heerst, na ruim twee jaar deel te zijn geweest van het kalifaat, niet alleen vreugde. Er heerst vooral een splijtende angst voor elkaar.

Dit is een wereld waarin de religie van de inwoners met verf op de muren van huizen staat geschreven: christelijk, yezidi of moslim - en dan nog: sjiiet, shabak of soenniet. De vijand, dat blijken oude burens en collega's te zijn. Waar voorouders vandaan komen, bepaalt wie weer welkom is in zijn eigen huis en wie moet vertrekken. Alleen wie van hetzelfde bloed is, voelt zich veilig - en zelfs dan kan het fout aflopen.

Saddam Hoessein

Zo is het niet altijd geweest. Priester Lallo weet dat als geen ander: begin jaren negentig werkt hij als treinmachinist, met als standplaats het station van Mosul. 'Mijn vader wilde graag dat ik een beroep met mijn handen koos.' Werken in Mosul was voor een christen in die tijd geen probleem. 'Dat kwam door Saddam Hoessein. Die was seculier. Dat heb je nodig, in een land met zo veel godsdiensten.'

Na roerige jaren - gevlucht tijdens de Eerste Golfoorlog, toegelaten tot de priesteropleiding in Libanon - keert Lallo in 2009 terug naar Irak. Maar na de val van Saddam blijkt daar alles anders geworden. Niemand uit zijn dorp durft nog een voet in Mosul te zetten. 'Daar was het ondertussen al jaren heel gevaarlijk. Al Qaida ontvoerde christenen.' Ook het dorp zelf verandert. Eerst

Een soldaat van de Iraakse special forces rijdt door Bartella, achter op de humvee wapperen twee sjiiitische vlaggen. Foto Carolyn Cole / HH

BARTELLA

Dromen van een christelijke staat

kwamen de shabak-moslims, die hun kinderen in Bartella op school doen. 'Ze kochten ook land. Ze wilden ons dorp overnemen!' Een politieke beweging van weer andere moslims, sjiieten, opende hier vervolgens een kantoor, in het dorp met drie kerken.

'Voor de moslimmannen was het hier net New York. Vrouwen lopen bij ons alleen over straat, dragen moderne kleren.' Maar dat wil niet zeggen dat alles is toegestaan. Al snel gebeurde iets wat in de ogen van de dorpelingen niet kon. 'De moslims verleidden onze jonge meisjes.'

Het geduld van de special forces-soldaat die de priester bewaakt, raakt op. Zelf is hij sjiiet. Beleefd vraagt hij: waarom toch zo veel kritiek op de sjiieten? Later laat hij de priester plotseling alleen achter in Bartella, nadat hij een snedig grapje over zijn schouder heeft geroepen: 'Kijk uit voor de tunnel die IS hier heeft gegraven.'

De priester kan erom lachen. 'Ik ben geen Arabier', heeft hij eerder al gezegd. 'Ik ben een Assyriër.'

Assyrië geldt als het beloofde land onder christenen in Irak. In de nabijgelegen stad Qaraqosh, op de binnenplaats van een eeuwenoude kerk die door IS werd gebruikt voor schietoefeningen, legt militie-soldaat Athra Kado (27) - de Assyrische vlag op zijn uniform genaaid - uit hoe het zit: 'Assyrië is mijn vaderland. We willen het terugveroveren.'

Kado is lid van de NPU, een christelijke militie die met steun van het Iraakse leger Qaraqosh in handen heeft. Nu Islamitische Staat is verdreven, wil de NPU een christelijke staat vestigen in deze regio. 'Het spijt me dit te moeten zeggen', zegt commandant Jawad Abbouch (60). 'Moslims zijn als schapen die je op het rechte pad moet houden.'

In het ouderlijk huis van priester Lallo is alles overhoop gehaald, maar de bidprentjes hangen er nog. 'IS wilde alleen dure dingen, de televisie en de ijskast.' Het waren de inwoners van het buurdorp Bashbita die hem op de ochtend van 6 augustus 2014 waarschuwden: IS komt eraan, vlucht weg. Nee, Bashbita is geen christelijk dorp. 'Het zijn sjiiitische moslims.'

Hij denkt na, zegt dan: 'Moslims zijn niet allemaal slecht.'

De toekomst van christenen in Bartella ligt voor priester Lallo vast in harde cijfers. Van de 550 families die hier voor de oorlog woonden, vluchtte volgens hem bijna de helft naar Europa. 'Het dorp wordt nooit meer zoals het was', zegt hij, rondwalend in de tuin van de kerk. 'Als kind speelde ik hier graag. Daarom wilde ik priester worden.'

Nu staat het onkruid manshoog en hangt daar die strop.

De kerk? 'Het moet een gedenkplaats worden voor wat Islamitische Staat hier heeft gedaan.'

Mensen zijn bang dat IS hier terugkeert onder een andere naam

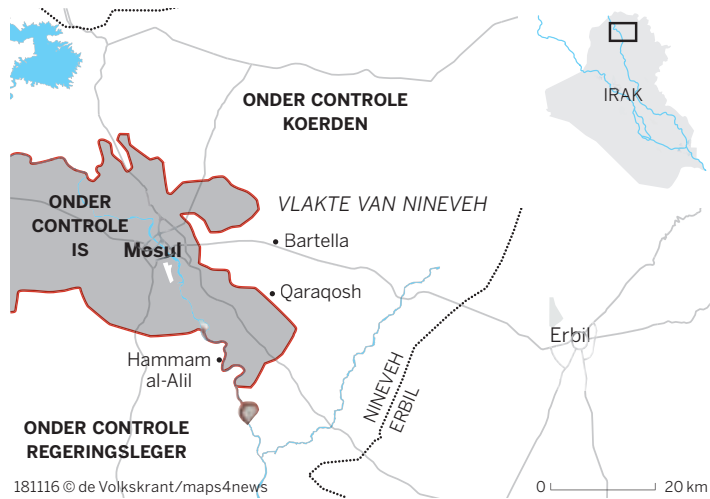
Behnam Lallo priester in het heroverde Bartella

LEES VERDER OP **PAGINA 10**

Ten eerste

▶ VERVOLG VAN PAGINA 9

Een door IS verwoest standbeeld in Bashiqa. Foto Reuters

Peshmerga controleren in Bashiqa een tunnel die door IS-strijders is gebruikt. Foto Azad Lashkari / Reuters

BASHIQA

Weg met de Arabische burenen

De bewoner die terugkeert, stelt zich in op het ergste. 'Een huis opnieuw bouwen, is minder erg dan ontvoerd worden als Yezidi-meisje.' Zijn auto, een gewone taxi, blijkt ongeschikt om het puin te trotseren. Om hem heen rijden militaire pantservoertuigen en mijnruimers.

Vertwijfeld kijkt Mohannad Shaker Mahmoud (35) naar buiten. De stad is grotendeels platgebombardeerd. Slechts zo'n honderd IS-strijders hadden zich ingegraven in Bashiqa, maar pas na talloze luchtaanvallen en een omsingeling van bijna drie weken, was de bestorming door de Koerdische Peshmerga succesvol.

Wat zal er nog resteren van zijn huis? Meer dan twee jaar is Mahmoud hier niet geweest. Hij herinnert zich de dag dat IS kwam. Omdat ze tot de minderheid van de shabak-moslims behoren, zou zijn familie gevaar lopen onder het nieuwe bewind. 'We werden verdedigd door Peshmerga met twaalf kogels in hun kalasjnikov. Het leek beter om te vertrekken.'

In zijn afwezigheid heeft IS hier een minikalifaat opgebouwd, met een enorm kantoor voor de religieuze politie, ondergrondse tunnels en wapenfabrieken. 'Soldaten van Abu Bakr Al Bagdadi', staat op de muur van de plaatselijke basisschool, tussen de kinderteekeningen.

Zijn kruidenierszaak in het centrum bestaat nog, dat is het goede nieuws van deze dag. Maar naar binnen kon hij niet: de deur was 'geboobytrapt'. 'We zagen draadjes.' Wacht, daar ziet Mahmoud ineens ook de winkel van een middenstander die hij nog kent van vroeger, een slager uit de stad.

Vroeger hadden ze wel eens contact met elkaar, zoals iedereen in Bashiqa met elkaar omging. Dat de slager een soennitische moslim is, speelde toen geen rol. Maar nu hij de slagerij terugziet, knapt er iets in Mahmoud. 'Hij is een Arabier uit Mosul en kijk wat hij ge-

daan heeft. IS hier brengen! Ik heb hem gezien op videofilms.'

Een Koerdische Peshmergastrijder valt hem bij: 'Deze slager was binnen IS de ergste van allemaal.'

Voor Arabieren is in Bashiqa niet langer plaats, vindt Mahmoud, zelf een Koerd. 'In dit gebied wonen oorspronkelijk alleen shabak, christenen en yezidi. De Arabieren in deze stad zijn niet van hier. Ze kwamen hier pas wonen onder Saddam Hoessein, of nog later, toen het in Mosul onrustig werd. Nu moeten ze teruggaan naar hun eigen dorpen.'

Arabisch stadsgenoten zijn allemaal een beetje zoals de slager, vreest Mahmoud. 'Arabieren zijn met IS. Wij willen bij Koerdistan horen.'

Nergens een imam

Terwijl de kruidenier tussen de ruïnes op zoek gaat naar zijn huis, arriveert in Bashiqa hoog bezoek: niemand minder dan de gouverneur van Mosul in ballingschap komt praten over de toekomst van de stad. Voor gouverneur Nofal Hamdi Sultan geldt Bashiqa – een etnisch diverse bevolking, fel verzet door IS, bij de bevrijding nagenoeg verwoest – als blauwdruk voor hoe het straks met Mosul zal gaan.

'We moeten Bashiqa herbouwen', zegt de gouverneur. 'Religieuze leiders hebben daarin allemaal een rol.' In de zaal krijgt hij bijval van christelijke priesters, yezidische geestelijken en Koerdische officials. Maar dit valt op: nergens is een imam te bekennen. Het moslimgelooft lijkt niet vertegenwoordigd.

Op de legerbasis aan de rand van de stad heeft de Koerdische generaal Bahram Yasin zijn handen vol aan het onder controle houden van de bevrijde stad. Onder de verwoeste bodem houdt IS zich mogelijk nog schuil in tunnels.

Prompt gaat de telefoon: nieuwe tunnel gelokaliseerd, tot wel 7,5 meter diep – luchtaanvallen richten zover onder de grond geen schade aan. 'We hebben geen ladder die lang genoeg is om erin te gaan', zegt een Peshmergastrijder. 'Laat het zo', zegt generaal Yasin, 'hiervoor is elektronische apparatuur nodig.' Hij

Mohannad Shaker Mahmoud met de foto van zijn oudste kinderen. Foto Ana van Es

IS-strijders gaan geen ijskasten stelen. Dat waren de Arabische burenen

Khadir Jasel inwoner van Bashiqa

hoopt dat zich in de tunnel een hooggeplaatste IS-leider schuilhoudt.

Maar alsof dit niet genoeg is, krijgt de generaal het ineens ook druk met inwoners die terugkeren. Zaterdag stonden er tweehonderd mensen bij de controlepost. Allemaal wilden ze naar huis. 'Ik heb ze weggestuurd', zegt Yasin. 'Ik weet niet wie zij zijn. Ze kwamen met auto's die ik niet kan controleren.'

In Bashiqa zijn de huizen door IS gemarkeerd met de religieuze afkomst van de bewoners. *Muslim sunni* staat op de meeste gevels. Deze mensen hoeven nooit meer terug te komen, schreeuwt een stel woedende burgers dat met zijn woningen leeggeroofd heeft aangetroffen.

'IS-strijders gaan geen ijskasten stelen', meent Khadir Jasel, een yezidi vrachtwagenchauffeur. 'Dat waren de Arabische burenen!' 'Hoe moeten wij straks met deze burenen leven?', vraagt aannemer Walid Rachid Safaa. 'Wie heeft alles gestolen? De Arabische soennitische moslims en ook de Arabische shabak.'

Moslimhuis

Elders in de stad arriveert Mohannad Shaker Mahmoud in zijn oude buurt. Als hij uit de taxi stapt, houdt hij zijn adem in. Het huis tegenover dat van hem, op de hoek van de straat, is verwoest bij een bombardement. Het huis van zijn andere overburen, christenen, is door IS in brand gestoken.

Maar zijn huis staat er nog. Een Peshmerga mompelt iets over mijnen, maar de winkeleigenaar houdt het niet meer: hij rent naar binnen. Opgetogen komt Mahmoud terug met een portret van zijn twee oudste kinderen – de jongste is nog nooit in Bashiqa geweest – en de videoband van zijn huwelijk. 'Met mijn huis is niets gebeurd. We kunnen er zo weer in.'

Pas dan ziet hij de graffiti op de buitenmuur. Hoewel hij zelf shabak is, blijkt hij deze keer aan de goede kant van het sektarische steekspel beland: IS heeft zijn woning gemerkt als 'moslim-huis'.

Slag om Mosul **Ten eerste**

Forensische experts van het Iraakse leger onderzoeken een lichaam uit het massagraf in Hammam al Alil.

Foto Ahmad Al-Rubaye / Getty

VAN ASSYRIËRS TOT YEZIDI

■ **Assyriërs**, zijn christelijk. Voordat IS in Mosul de macht greep woonden in de streek circa 300 duizend Assyriërs. Zij pleiten voor autonomie binnen Irak.

■ **Syrisch-Katholiek**, een van de vele christelijke denominaties binnen de Assyrische gemeenschap in Irak.

■ **Peshmerga**, Koerdische strijders. Hebben het mandaat om de vlakte van Nineve ten oosten van de Tigris te heroveren.

■ **Shabak**, Religieuze bevolkingsgroep in Noord-Irak en Noord-Syrië. De meesten zien zichzelf als sjiitisch.

■ **Yezidi**, aanhangers van een religie met invloeden van christendom, islam en soefisme. IS heeft yezidi's op grote schaal vermoord en -vrouwen ontvoerd en verkracht.

HAMMAM AL ALIL

Van kuuroord naar killing field

De vader die zijn zoon zoekt, heeft geen oog voor het feest op straat. Jongens rennen rond in nieuwe voetbalshirts, gekregen van hun bevrijders. Meisjes dragen linten om het voorhoofd, bedrukt met een tekst als een wensdroom: 'Wij zijn allemaal Iraakse burgers.'

De vader, Hussein Zeaal, 73 jaar, weet dat hij zijn zoon hier niet zal vinden. Voorovergebogen schuifelt hij verder, tegen de wind in, de stad uit, langs de onafzienbare ruïnes van wat tot ruim een week geleden de hogeschool was voor landbouw en bosbouw.

Hij stopt bij de zandvlakte. Een stortplaats voor zwerfvuil, lijkt het van een afstand. Schoenen en slippers slingeren overal, de wind voert een geur mee die erger is dan van vuilnis. Dit is de plaats waar hij moet zijn. Hij klampt een legerkorporaal aan, zegt: 'Ik zoek mijn zoon.'

Drie weken geleden is zijn zoon verdwenen. Ooit, lang voordat IS bestond, werkte hij als politieman. De nieuwe

Rond één uur 's nachts werd er geschoten, een paar nachten achter elkaar. Daarna kwam een bulldozer

Een inwoner uit Hammam al Alil over het massagraf

machthebbers dwongen hem om daarvoor berouw te doen in de moskee. IS vreest degenen die banden hadden met de Iraakse overheid. 'Maar ze lieten hem gelijk gaan', zegt Zeaal. 'Ze zeiden: je werkt allang niet meer voor de politie.'

Maar toen de oorlog kwam, bleken ze zijn vroegere loopbaan toch niet vergeten. Op 26 oktober, terwijl het Iraakse leger oprukte, kwamen strijders van IS hem halen. Samen met andere voormalige ambtenaren is hij weggevoerd op een vrachtwagen naar het noorden.

Hussein Zeaal vreest dat zijn zoon nu hier ligt, in deze zandvlakte: vorige week werd naast de landbouwschool een massagraf ontdekt. Naar verluidt ligt het vol met ambtenaren uit de regio. 'Mijn zoon heeft een gezin', vertelt hij de legerkorporaal. 'Twee kinderen, 2 en 4 jaar oud.' Zijn stem breekt.

De korporaal, Mahmoud Juna (30), wil de oude man een blik in de hel besparen. Hij slaat een arm om hem heen, smeekt: 'Ga niet kijken. Er is niets te zien.' Hussein Zeaal begrijpt het, draait zich snikend om.

Botten

Op de zandvlakte steken schedels half uit de grond. Botten en ledematen liggen tussen kledingresten, waterflessen en schoenen. De paar lichamen die intact zijn, zijn geblinddoekt en geboeid aan handen en voeten. Naast de romp van een in traditioneel gewaad geklede man ligt zijn hoofd, de mond opengeperd als in een verstorven kreet.

'Hier', zegt korporaal Juna, wijzend op een vreemde bolling in het landschap, 'liggen nog zeker tweehonderd lichamen.' Hij probeert de moed erin te houden door op zijn telefoon foto's te laten zien van de IS-strijders die hij en zijn maten zelf hebben gedood. Wijzend op het lachende gezicht naast één van de lijken: 'Dat ben ik!'

In de straat naast de landbouwschool hebben de bewoners eind oktober niets gezien, maar alles gehoord. 'Rond één uur 's nachts werd er geschoten, een paar nachten achter elkaar', zegt een man die niet met zijn naam in de krant wil. Zijn

broer is als gijzelaar meegevoerd naar Mosul, net als de moeder van zijn buurman. 'Daarna kwam een bulldozer.'

Hammam al Alil - letterlijk 'Fris Bad' - was in betere dagen een kuuroord, bevoerd om de geneeskrachtige zwavelbronnen langs de Tigris. De meeste inwoners, soennitische moslims, zijn nooit gevlucht toen IS kwam. Ook nu het niet langer hoeft, bedekken veel vrouwen hun gezicht met een zwarte sluier.

Maar de inwoners verwelkomen het Iraakse leger. Afgeknipte baarden liggen overal. Jongemannen poedelen in de zwavelbronnen - onder IS voor gewone burgers een verboden luxe. Hun zwembad biedt uitzicht op een bizar panorama: de oorlog die voortduurt aan de overkant van de rivier. Het kuuroord dreunt van de artilleriebeschietingen.

Waarom executeerde IS hier vlak voor zijn nederlaag tientallen, mogelijk honderden burgers? De man die voorop ging bij de verovering van de stad, overste Hussein Lamy, weet het niet. 'We gaan uit van driehonderd slachtoffers. Niet alleen ambtenaren. Ook vrouwen. Yezidi. Opgeblazen met een explosievest.'

De executies waren in elk geval niet bedoeld om een volksoptocht tegen IS neer te slaan, stelt hij. 'Hier was geen verzet. De mensen waren bang.'

Overste Lamy is klein, tenger en een oorlogsheld. Toen zijn mannen niet verder durfden, brak hij persoonlijk als eerste door de frontlijn - daar is een filmpje van. Het mysterie van het massagraf kan hij niet oplossen, maar hij doet er alles aan om in de chaos van de bevrijding nieuwe burgerdoden te voorkomen.

'Inleveren je kalasjnikov', bitst hij tegen een militiestrijder die namens het Iraakse leger een checkpoint bemant. Als de verbijsterde man ontwapend achterblijft, legt hij uit: 'Hij komt hier uit de buurt. Straks schiet hij een buurman dood die hij niet mag. Dan heeft de Iraakse overheid het gedaan.'

Vanaf het massagraf sloft Hussein Zeaal terug naar de stad. Hij blijft hopen. Wanneer straks ook in Mosul de oorlog is afgelopen, zal hij zijn zoon misschien toch levend terugvinden. 'Als gijzelaar.'

Hussein Zeaal is op zoek naar zijn zoon.
Foto Ana van Es

Het kan weer, een duik nemen in een van de zwavelbronnen. Foto Reuters

Ten eerste

Irakezen lopen met hun handelswaar door het stadje Qayyarah. Foto boven: speciale eenheden van het Iraakse leger arriveren in Qayyarah. Foto's Yasin Akgul / AFP, Reuters

Het Iraakse stadje Qayyarah fungeert als springplank in de slag om Mosul. De stad ligt onder een zwarte deken, veroorzaakt door oliebronnen die door IS in brand zijn gestoken. Iraakse militairen maken zich op voor de strijd, maar er heerst verdeeldheid onder de milities.

Door **Ana van Es**

In Qayyarah razen sjiieten langs:

In bevrijd Irak schijnt de zon, maar waar het grondgebied van Islamitische Staat begint, lijkt het nacht. Enorme rookwolken, massief als een onweersbui, rijzen op boven de woestijnvlakte. De buitenlucht voelt aan als een schoorsteen. Het front, wijst kolonel Ali, een Iraakse legercommandant die geleund tegen een pick-uptruck het slagveld bestudeert op zijn Samsung-tablet, dat is waar de lucht zwart wordt.

De rook komt van brandende oliebronnen, die IS in brand stak om luchtaanvallen te verhinderen op Mosul, vlak voordat de extremistische moslimbeweging zich liet verjagen van deze zuidelijke frontlijn. Qayyarah, een stadje met een naastgelegen legerbasis, fungeert als springplank in de slag om Mosul, die maandag officieel is afgekondigd.

Het offensief, gericht tegen de grootste stad die IS in Irak nog beheerst – Mosul had 2,5 miljoen inwoners in vredes-tijd – geldt als een beslissende oorlog te-

gen het islamitische kalifaat voor Irak en de internationale gemeenschap. Als Mosul valt, is het grondgebied van IS teruggebracht tot enkele steden in Syrië. Veel westerse landen, van de Verenigde Staten tot Nederland, leveren een bijdrage aan de strijd.

Maar hoe bevrijd je een miljoenenstad in Irak, een land waar zelfs de strijdkrachten verdeeld zijn door religieuze spanningen?

Opgeblazen Chevrolets

Op de tablet van kolonel Ali – 'Ik mag mijn echte naam niet geven' – verloopt de oorlog voorspoedig. Woensdag was het rustig, maar eerder deze week zijn al tientallen dorpen bevrijd. Dat IS onder meer bomauto's richting de frontlijn stuurt – kolonel Ali: 'Ze blazen alles op wat kan rijden: van bulldozers tot Chevrolets' – zal het Iraakse leger niet ontmoedigen.

Naar schatting 25 duizend strijders staan klaar om Mosul in te nemen. Niet alleen het Iraakse leger waagt zich aan

het front, maar ook een kleurrijk samenraapsel van andere groeperingen: Koerdische Peshmerga, Turkse militairen die weigeren te vertrekken ondanks een uitdrukkelijk bevel daartoe van de regering in Bagdad, Iraanse strijders en natuurlijk de machtige sjiitische militiegroepering Al hashd al shaabi.

Dit sjiitische volksleger werd bij eerdere offensieven tegen IS in Irak, zoals in juni in Fallujah, beschuldigd van mensenrechtenschendingen en zelfs moord op burgers in IS-regio's. De inwoners daar zijn overwegend soennitisch. Irak is nog nauwelijks gekomen van een jarenlange sektarische oorlog tussen soennieten en sjiieten.

Woensdag benadrukte een Amerikaanse legerwoordvoerder dat sjiitische milities niet meevechten rond Mosul, om de soennitische inwoners daar te beschermen. 'Hier vecht alleen het Iraakse leger', zegt kolonel Ali bij de laatste controlepost in Qayyarah.

Maar achter hem dendert een pantservoertuig langs met vlaggetjes

IS neemt alle inwoners mee naar Mosul om te dienen als schild tegen de bommen

Kheiry lid van een soennitische militie in het Iraakse leger

waarop de sjiitische geestelijke imam Hussein staat afgebeeld – mascotte van de milities.

Op straat vertelt Kheiry (27) dat hij inderdaad tot een militie behoort, een soennitische 'van de dorpen uit de buurt'. De dorpen die ze maandag en dinsdag hebben bevrijd op IS, zijn grotendeels verlaten. 'IS neemt alle inwoners mee naar Mosul om te dienen als schild tegen de bommen.'

Zwelfabriek

De IS-strijders die zich schuil houden in de rookwolken, zijn volgens de strijders in Qayyarah vooral buitenlanders. Saoediërs, Egyptenaren, Tunesiërs, Fransen, dreunt kolonel Ali op. Onder de soldaten gaan foto's rond van lijken van IS-strijders die buitenlander zouden zijn – op een iPhoneschermpje is niet op te maken waar zij vandaan zouden kunnen komen.

Zeidoun (21), een regerings soldaat uit de stad Babel, toont afbeeldingen van een gedode IS-soldaat met om zijn nek

Ten eerste

op naar Mosul

een riem. Dat dient, zo legt Zeidoun goedmoedig uit, om het lichaam 'achter een auto aan te slepen'. Zijn kameraden vrezden het moment dat IS de 18 kilometer noordelijker gelegen zwavelfabriek gaat opblazen, wat een gifgaswolk door de omgeving kan verspreiden.

Gisteren vergaderden Europese regeringsleiders over de toekomst van Mosul na IS. Op weg naar het garnizoensstadje Qayyarah bieden de deze zomer van de terreurbeweging bevrijde dorpen een onheilspellende aanblik van hoe de toekomst eruit kan zien: de verlaten straten hangen hier vol zwarte vlaggen.

Nee, niet van IS. Zwarte vlaggen zijn ook gangbaar onder sjiiitische milities. De oorspronkelijke soennitische inwoners zijn nog niet teruggekeerd naar huis.

Maar het kan ook anders, blijkt in Qayyarah, de stad pal onder het olievuur. Hoewel de zon hier nauwelijks door de rookwolken heen breekt,

MOSUL

201016 © de Volkskrant 0 100 km

lopen volop mensen op straat. In de hoofdstraat sieren roodfluwelen damespyjama's - de laatste mode in Irak - inmiddels weer de paspoppen van mode-etalages. Het tonen van zulke gewaagde kleding was verboden in de twee jaar dat IS de stad bezette.

Zelfs mannen mochten geen korte broek dragen, zegt Haitham Abdallah (27), eigenaar van een groentestalletje. Wie 'een fout' maakte, zoals het afscheren van zijn baard, kreeg een boete. Dat kwam boven op de belasting die hij aan het kalifaat moest afdragen om zijn tomaten en courgettes te mogen slijten: elke maand 50 duizend dinar (ongeveer 38 euro).

Zoals zo veel inwoners, heeft Abdallah de stad ondanks deze ontberingen nooit verlaten. Maar nu maakt hij zich toch zorgen, over de oliebrand. Zijn zoon is ziek. Zelf lijdt de groenteverkoper aan astma. 'Help ons van de rook af te komen.'

RECHTSGANG

Woonbond: huurverhoging terugdraaien

De Woonbond stapt namens honderden huurders naar de rechter om het terugdraaien van huurverhogingen te eisen. De actie van de belangenorganisatie is gericht tegen de Belastingdienst en de verhuurderskoepels Aedes, IVBN en Vastgoed Belang. Vanaf 2013 konden huishoudens met een brutojaarinkomen vanaf 33.600 euro een inkomensafhankelijke huurverhoging worden opgelegd. Om het inkomen te kunnen vaststellen, maakten woningcorporaties en andere verhuurders gebruik van inkomensverklaringen van de Belastingdienst. Op basis van die gegevens is de huur van veel mensen verhoogd. Begin dit jaar oordeelde de Raad van State dat de ver-

strekking van die gegevens onrechtmatig was. Het was strijdig met de privacywetgeving. Daarom eist de Woonbond dat de huurverhogingen worden teruggedraaid en dat huren die te hoog zouden zijn, worden teruggedraaid. De bond liet woensdag weten dat de schade voor huurders tot nu toe circa 365 miljoen euro bedraagt. Eerder dit jaar liet de Woonbond al weten een rechtszaak te overwegen om namens de huurders de teveel betaalde huur terug te eisen. De belangenorganisatie zag daar nog even van af en probeerde via overleg met verhuurders en de Belastingdienst tot een oplossing te komen. Volgens de Woonbond voelden die partijen er niets voor rond de tafel te gaan zitten. ANP

BIERTEGOED

PvdA in het geweer tegen spaaractie Heineken

Als het aan PvdA-Tweede Kamerlid Marith Volp ligt, is het snel gedaan met de nieuwe actie waarmee Heineken verkoop in winkels en in de horeca verbindt. Sinds kort zijn kratjes Heineken en andere verpakkingen van een speciale 'biertegoed'-code voorzien. Consumenten kunnen een app downloaden waarmee het 'tegoed' kan worden geregistreerd. Een kratje pils is goed voor één spaarpunt, een sixpack blikjes staat voor een kwart spaarpunt. Een punt staat gelijk aan één gratis pilsje (van 25 centiliter, waarschuwt de brouwer in de voorwaarden) in een van de deelnemende cafés. Volp, van oorsprong huis-

arts en fervent bestrijder van alcoholreclames, wil dat staatssecretaris Martin van Rijn van Volksgezondheid in actie komt tegen het 'Biertegoed'. Weggeven van bier staat op gespannen voet met het overheidsbeleid dat alcoholconsumptie in ieder geval niet stimuleert, vindt Volp. Zelf noemt Heineken het 'biertegoed' een vernieuwend 'programma' waarmee zowel de verkoop in winkels als het cafébezoek kan worden gestimuleerd. Volgens Geert Minnart, directeur van de horecatak van Heineken Nederland, moet de spaaractie worden gezien als een 'brug' voor klanten tussen retail en horeca.

We kunnen alleen maar bidden dat de vernietiging van de vorige tyfoons ons bespaard blijft

Rodrigo Duterte, de president van de Filipijnen, woensdag over tyfoon Haima. Die zou het land naar verwachting vannacht bereiken.

DUITSLAND

'Rijksburger' schiet agents neer

Een zogenoemde rijksburger heeft woensdag in Georgensgmünd bij Neurenberg het vuur geopend op vier politieagenten en een van hen dodelijk verwond. Het 32-jarige slachtoffer overleed 's avonds in het ziekenhuis waar hij een spoedoperatie had ondergaan. Zijn collega's maken het naar omstandigheden goed. De Beirerse politie kwam de wapens van de 49-jarige man in beslag nemen. Toen zij dat kenbaar maakte, begon die te schieten. De dader kon uiteindelijk worden aangehouden. Rijksburgers zijn mensen die de Bondsrepubliek Duitsland niet erkennen. Ze gaan uit van het Duitse Rijk en zijn grenzen van 1937.

ONDERNEMINGSRAAD

'KLM moet afzien van rem cabinepersoneel'

De ondernemingsraad van KLM wil dat de luchtvaartmaatschappij terugkomt op haar besluit minder bemanning in te zetten op lange vluchten. Een woordvoester van KLM bevestigde, na berichtgeving door de website Up in the Sky, dat een brief van die strekking van de OR is ontvangen. KLM zal na het bestuderen van de brief met een reactie komen. De luchtvaartmaatschappij kondigde onlangs aan met ingang van eind oktober het aantal cabinemedewerkers aan boord van sommige lange vluchten te verminderen. De maatregel is volgens KLM nodig om de doelstellingen voor verbetering van de productiviteit te halen.

Ten eerste

Den Uylbrug, Zaandam

Brugwachter bestraft voor fatale fout

Brugwachter Saco H. is maandag door de rechtbank in Alkmaar veroordeeld tot een werkstraf van 120 uur. De 55-jarige Zaandammer maakte vorig jaar februari een fatale vergissing toen hij de Den Uylbrug in Zaandam opende terwijl op het opengaande deel een 57-jarige fietsster voor een slagboom stond te wachten. De vrouw maakte een val van circa 15 meter en overleed ter plekke. De uitspraak was gelijk aan de eis. De verdachte stond in zijn werk te boek als ervaren, precies en kundig, maar zag op de noodlottige dag in februari 2015 de vrouw op de monitorbeelden over het hoofd. De

Den Uylbrug, die een aparte fietsbrug heeft, wordt vanuit een centrale post op afstand bediend met behulp van camera's. Volgens de rechtbank heeft de brugwachter in strijd met de voorschriften gehandeld door niet voldoende te controleren of de situatie veilig genoeg was om de brug te openen. Uit camerabeelden is gebleken dat het slachtoffer vlak voor het openen van de brug vijftien seconden in beeld was en tijdens het openen nog zes seconden. Verder kreeg de brugwachter na het ongeval twee minuten lang niets mee van de commotie die door het ongeval was ontstaan. ANP

Ik ben de trotse eigenaar van een zeer goed werkende Turkse wasmachine

De Britse minister van Buitenlandse Zaken Boris Johnson maandag tijdens zijn eerste werkbezoek aan Ankara, nadat hij eerder president Erdogan in een gedicht had uitgemaakt voor 'een rukker die zijn zaad zaait met behulp van een geit'.

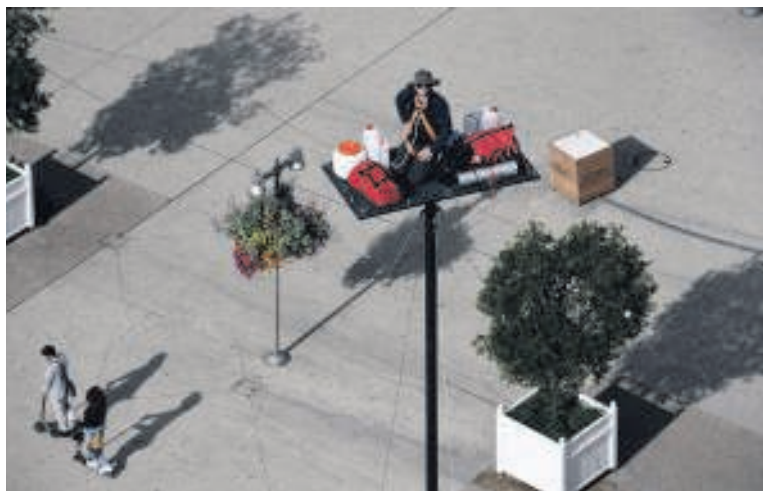
Oscars

Franse inzending film Verhoeven

Frankrijk stuurt de film *Elle* van de Nederlandse regisseur Paul Verhoeven in voor de Oscars in de categorie beste niet-Engelstalige film. Met de inzending maakt Verhoeven nog niet meteen kans op een Oscar; op 24 januari worden de nominaties voor de prijzen bekendgemaakt. Slechts één keer eerder, in 1972, zond het land een film in die niet was geregisseerd door een Fransman: *La Charme discret de la bourgeoisie* was van de hand van de Spaans-Mexicaanse filmmaker Luis Buñuel.

Kunstproject

Andere blik op de wereld

De Franse kunstenaar Abraham Poincheval heeft plaatsgenomen op een paal van achttien meter hoog bij het Gare de Lyon in Parijs als onderdeel van een performance. De artiest uit Marseille wil een week bivakkeren op een plateau van 1.70 bij 0.90 meter, om een andere blik op de wereld te krijgen. Foto Christophe Archambault / AFP

Bosnië-Herzegovina

Justitie start onderzoek naar referendum

De hoofdaanklager van Bosnië-Herzegovina heeft de Bosnisch-Servische leider Milorad Dodik maandag opgeroepen voor ondervraging. Dodik, president van de Servische deelrepubliek binnen Bosnië-Herzegovina, nam het initiatief tot een referendum dat in strijd was met de grondwet, aldus het openbaar ministerie in Sarajevo maandag. Als Dodik geen gehoor geeft aan de oproep, zal hij worden gearresteerd. Bij het referendum zondag stemden de Bosnische Ser-

viërs massaal voor het invoeren van een nationale feestdag die door de hoogste Bosnische rechter werd verboden omdat hij niet-Serviërs discrimineert. 'Natie' moet de oprichting vieren op 9 januari 1992 van de onafhankelijke Republika Srpska, het begin van een burgeroorlog waarbij tussen 1992 en 1995 meer dan 100.000 mensen omkwamen. Waarnemers zijn bang dat het referendum en de feestdag het Bosnisch-Servische separatisme aanwakkeren. AP, Reuters

Analyse Apocalyps?

Bij de slag om Aleppo

Een inwoner loopt over het puin in een wijk die in handen is van rebellen. Foto Abdalrhman Ismail / Reuters

Is de val van Oost-Aleppo nabij? Misschien denkt Assad dat hij met Russische steun eindelijk de begeerde stad op de rebellen kan heroveren, maar bommen gooien is makkelijk, binnentrekken een stuk moeilijker.

Het is juli 2012 en de Syrische opstand is in volle gang als mannen in witte gewaden opdoemen in de arme wijken van Oost-Aleppo. De

strijders, afkomstig uit dorpen rondom de stad, zijn tegen het regime van de Syrische president Bashar al-Assad.

Verzet tegen het regime, dat zien de arbeiders van Oost-Aleppo wel zitten. Assad is immers de man van de andere kant van de stad, het rijke westen van Aleppo, dan nog het commerciële hart van de natie.

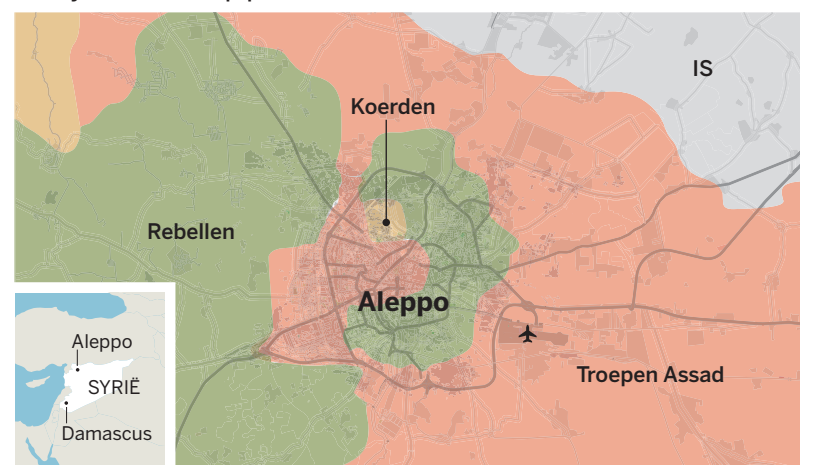
Maar de bewoners zien ook problemen met hun nieuwe bestuurders, vertellen ze persbureau Reuters. Door het plotselinge beleg van de strijders in het wit - zelf zeer religieus - valt uitgerekend de islamitische vastenmaand ramadan in duigen. En dan, in een poging de nieuwe oppositie te breken, valt in Aleppo de eerste vatbom van Assad.

Vier jaar later vormt Oost-Aleppo de belangrijkste brandhaard in de voortwoekerende Syrische burgeroorlog. Dit weekend bombardeerde het leger van Assad onophoudelijk de oostelijke wijken, om de lang geleden gearriveerde rebellen eindelijk tot overgave te dwingen.

Zoals de Amerikaanse topdiplomaat Samantha Power zondag zei tijdens een spoedvergadering van de VN: 'Het is apocalyptisch wat er wordt aangericht in Oost-Aleppo.' Is de apocalyps - de eindstrijd - voor de stad inderdaad gekomen?

Welnee. De eindstrijd om Aleppo sleept zich al jaren voort. Al vlak na de komst van de rebellen in de zomer

Strijd om Aleppo

270916 © de Volkskrant - rb. Bron: AFP

van 2012 kondigt de krant *Al Watan* (Het Vaderland) aan dat het leger van Assad zich in Aleppo opmaakt voor 'de moeder van alle gevechten.'

De strijd om Aleppo zou een korte, snelle oorlog worden, waarna Syrië onder Assad zou herrijzen. Voor de Sy-

Zoals de Syrische schrijver Khaled Kalifa het verwoordt: 'Aleppo is een zwaar gestrafte stad'

rische president is het heroveren van Aleppo cruciaal om zijn positie te behouden. Geheel Syrië - het door terreurgroep IS bezette oosten, het door de Koerden ingenomen noorden - zal Assad nooit meer in handen krijgen. Waar hij voor vecht, is een 'rompstaat' met alle belangrijke Syrische steden: Latakia, Homs, Hama, Damascus, Aleppo.

Op de kaart ziet dat er haalbaar uit. Een recente plattegrond van het Britse ministerie van Defensie laat zien: het oppositiedeel van Aleppo is alleen maar een piepklein maantje ten oosten van de stad, omsingeld door het regeringsleger. In de oppositiewijken wonen naar schatting slechts 250 duizend burgers, tegenover wel 1,5 miljoen in het westelijke regeringsdeel.

Maar de realiteit is weerbarstiger. Dat blijkt uit de bombardementen

Oolog in Syrië **Ten eerste**

is ook nu geen eind in zicht

Vrijwillige hulpverleners, de 'Witte Helmen', halen lijken uit het puin na hevige bombardementen vrijdag.

Foto Thaer Mohammed / AFP

die gevechtspiloten van Assad dit weekend - mogelijk met Russische hulp - uitvoerden boven Aleppo, volgens de VN mogelijk met bommen die kunnen penetreren in de schuilkelders. Hoeveel slachtoffers deze projectielen ook maken, ze tonen paradoxaal genoeg ook de militaire onmacht van Assad. Hij voert de slag om Aleppo noodgedwongen vanuit de lucht omdat hij geen manschappen heeft voor een straatgevecht in de oostelijke stadswijken.

In het begin van de Syrische burgeroorlog had Assad naar schatting nog 325 duizend soldaten tot zijn beschikking. Door dood en desertie zijn dat er nu waarschijnlijk veel minder. De militairen die hij nog heeft, zijn mogelijk niet erg bereid om hun leven te wagen voor de slag om Aleppo.

Aleppo, aan beide zijden van de frontlijn, heeft namelijk een grotendeels soennietische bevolking. In het sektarisch verdeelde Syrië is dat een militair probleem voor Assad, die behoort tot de alawitische minderheid, stelt het Washington Institute for Near East Policy. De stad behoort niet tot het alawitische 'hartland' van zijn leger.

Maar de strijders in het oosten vormen een serieuze tegenstand. Vorige maand leken zij zelfs even aan de winnende hand: ze slaagden erin om een cruciale toegangsweg te veroveren, evenals de roemruchte 'Artilerie Academie'. Sinds een bloedbad in 1979 staat deze kazernes symbool voor alle keren dat het gezag van de familie Assad wankelde in Aleppo.

Maar de rebellen zijn niet sterk genoeg om Aleppo geheel te veroveren, net zo min als het leger van Assad. De vlag waaronder de rebellen opereren, het Vrije Syrische leger, is de afgelopen tijd verder verzwakt en geradicaliseerd. Wat het Westen ziet als 'gematigde oppositie' in Aleppo, zijn trouwens eigenlijk 'terroristen', stelt de regering van Assad. Aanvankelijk was dat alleen propaganda, maar naarmate de oorlog voortduurt, krijgen deze woorden een kern van waarheid.

Het voormalige Nusra-front, sinds augustus het Leger voor de Verovering van Al Sham geheten, is een van de weinige groeperingen die erin slagen enige orde te handhaven in belegerd Oost-Aleppo. Steeds meer 'gematigde' rebellen sluiten zich erbij aan. Internationaal geldt het voormalige Nusra-front als een terreurorganisatie, gelieerd aan Al Qaida.

Zoals de Syrische schrijver Khaled Kalifa het verwoordt: 'Aleppo is een zwaar gestrafte stad.' De inwoners in het oosten kunnen nergens heen. Vluchtroutes die het regime van Assad deze zomer opende - in de hoop dat zonder inwoners de stad platgebombardeerd kon worden - werden door de oppositie gelijk omgedoopt tot 'dodengangen'. De rebellen verhinderden hun bevolking vervolgens te vertrekken.

De internationale gemeenschap spreekt schande van de situatie in Aleppo. Maar zoals dit weekend weer bleek: militair ingrijpen is er niet bij. Na desastreus verlopen westerse interventies in andere Arabische dictaturen - Libië, Irak - ontbreekt daarvoor de durf. En zo duurt de eindstrijd in Aleppo nu al ruim vier jaar voort.

Ana van Es

‘Die bommen gaan dwars door schuilkelders heen’

Van onze verslaggevers
Sakir Khader, Irene de Zwaan

AMSTERDAM Hozaifa Dhmaan zat afgelopen zaterdag thuis in Aleppo toen hij tussen de hevige bombardementen opeens het geluid van zingende en dansende mensen hoorde. Even dacht hij dat hij droomde. 'Ik liep naar m'n balkon om te kijken. Bleek er hier vlakbij een bruiloft aan de gang te zijn.'

Juist deze bizarre tegenstrijdigheden - dood versus leven, verdriet versus blijdschap - maken het zo lastig om de situatie in zijn stad goed te beschrijven, zegt de 22-jarige verpleger via Skype. Maar over één ding kan hij heel helder zijn: nooit eerder waren de bombardementen zo hevig als nu.

De Russen gebruiken bommen die kraters van zeven meter diep in de grond slaan en tien gebouwen tegelijkertijd kunnen wegvaan. 'Het voelt alsof er een aardbeving is', beschrijft Dhmaan het effect. 'Deze bommen gaan dwars door de schuilkelders heen. Niemand is meer veilig.'

Nog geen week geleden heerste er relatieve rust in de grootste stad van Syrië. Het in Genève beklonken staakt-het-vuren deed de wapens even zwijgen. Dat voelde

Selfie van Hozaifa Dhmaan

gek, haast onnatuurlijk, zegt Abu al-Khair, die voor de islamitische rebelgroep Ahrar al-Sham vecht. 'We zijn zo gewend geraakt aan de bombardementen, dat

het voelde alsof er iets miste. Nu zijn we weer terug bij de situatie zoals we die gewend zijn. We rennen heen en weer, verstoppen ons en krijgen puin over ons heen.'

Wat de situatie nog nijpender maakt, is dat het zwaar beschadigde waternetwerk sinds afgelopen weekend plat ligt. Zowel de naar schatting 250 duizend inwoners in rebellengebied als de miljoenen inwoners in het westen van de stad, dat in handen is van van regeringstroepen, zitten zonder water.

Inwoners graven diepe kuilen om aan water te komen, met alle risico's van dien. Hulporganisaties waarschuwen voor de uitbraak van epidemieën door vervuild drinkwater.

'Kinderen lopen met kannen en potten over straat, op zoek naar water. Terwijl de bombardementen doorgaan', zegt Zein Alsham,

een 25-jarige hulpverlener uit Aleppo. 'Ik heb wat water opgeslagen in huis. Daar teer ik nu op, maar als het zo op is, zou ik niet weten wat ik moet doen.'

Karam is een media-activist die vrees voor het lot van zijn familie. Zelf zit hij veilig in het Turkse grensgebied, maar zijn vader, broer, zus en haar man en kinderen wonen nog in Aleppo.

'Ik sprak mijn zus gisteren', zegt Karam. 'Ze heeft een deel van haar meubilair verbrand om te kunnen koken. Hun voedselvoorraad raakt op. Ze hebben alleen nog wat ingeblikt voedsel en rijst. Het zal niet lang meer duren voordat mensen sterven van de honger of door het gebrek aan medicijnen.'

De medische situatie in de stad is rampzalig. Het schaarse aantal artsen kan de enorme stroom aan gewonden niet aan. 'Patiënten worden op de grond behandeld', zegt Dhmaan. 'Er zijn de afgelopen dagen veel amputaties uitgevoerd omdat er geen specialisten zijn voor de operaties die nodig zijn bij dergelijke verwondingen.'

Dan moet hij er plotseling vandoor. 'Er viel net een bom, heel dicht bij mijn huis', zegt hij. En weg is hij, de straat op, waar het net iets veiliger voelt dan binnen.

Nachttrein naar Basra

Reportage

Uit het kolossale station van Bagdad vertrekt dagelijks nog maar één trein. **Ana van Es** stapte in de Basra Express, die wagonladingen geschiedenis achter zich aan sleept, en leerde in één nacht ongelooflijk veel over de problemen van het verscheurde land Irak.

Illustratie **Joost Hölscher**

OP DE LAATSTE TREIN IN IRAK HEEFT DE MACHINIST MAAR EEN WAPEN: DE

toeter. Als Raed Mahmood op de toeter drukt, doet hij dat niet alleen met zijn handen, maar met het hele bovenlichaam, in een ritme dat is ontstaan door twee decennia ervaring, gedreun door de nachtelijke woestijn.

Toettoettoettoettoet.

Maar zijn getoeter helpt niet. Nog steeds staat even verderop een auto schuin tegen de spoor-dijk geparkeerd. Het vehikel verplaatst zich niet, de koplampen staan dreigend op de trein gericht. Wat doet die auto daar, bijna óp de rails?

Raed weet: dit kan verkeerd aflopen.

De trein is vertrokken vanuit de hoofdstad Bagdad, waar eerder die dag 77 doden zijn gevallen bij drie bomaanslagen. Onlangs nog ontplofte een bom op de snelweg pal hiernaast. Durft Raed het in deze omstandigheden aan om zijn trein vol passagiers langs een auto te sturen die stilstaat vlak naast het spoor?

Het liefst zou hij stoppen, maar dat gaat niet. De trein in Irak stopt niet voor auto's op het spoor. Het is een regel die elke machinist kent: blijven rijden, wat er ook gebeurt, anders krijgt de trein in dit land nergens meer voorrang.

Collega-machinist Yas Khoudar drukt zijn tengere lijf bijna tegen het glas om te peilen wat de bedoelingen zijn van de auto. Met Qassim Jabbar erbij, de derde man

in de cabine, delen de machinisten gezamenlijk ruim driekwart eeuw ervaring op de trein. Hun lichamen zijn getekend door de keren dat het fout is gegaan.

Yas raakte in 2007 gewond toen op de rails bij Mosul een bom ontplofte, 'op ongeveer twee meter van ons vandaan'.

Qassim heeft in 2011 een aanslag op zijn trein maar net overleefd.

Raed bleef als enige gespaard voor terreur onder het werk, maar hij kon in 2014 ternauwernood vluchten toen strijders van Islamitische Staat (IS) het huis van zijn familie veroverden. Hij moet ervoor zorgen dat de trein morgenochtend arriveert in de zuidelijke havenstad Basra, een nachtelijke reis van ruim tien uur dwars door Irak.

De vreemde auto is nu heel dichtbij.

Raed (42), een trotse man in een uniformhemd met indrukwekkende epauletten, glundert als je hem aanspreekt met zijn rang: kapitein. Toen hij aantrad, was respect voor een kapitein bij de Iraakse Republikeinse Spoorwegen nog net zo vanzelfsprekend als de dienstwoning, het prachtige salaris en de functie die overerfde in de familie.

Inderdaad, hoe anders gaat het nu. 'Het maakt me verdrietig.'

Hij is spoorwegambtenaar van de derde generatie. Zijn opa

diende nog onder de Engelsen, zijn vader maakte de opkomst mee van alleenheerser Saddam Hoessein. Raed, voor wie het altijd vast stond dat hij op de trein zou komen, beleefde als spoorwegambtenaar in 2003 de val van de dictator. Dat betekende het einde van de gouden decennia van de Iraakse spoorwegen.

Van oudsher verbond de trein niet alleen Irak, maar het hele Midden-Oosten. 'Er was veel werk, we reden naar Turkije, naar Syrië,' zegt Raed. 'Naar Basra reden wel vier treinen op één dag.'

Het spoorwegverleden van Irak

balt zich samen in het Centraal Station van Bagdad, een complex met een paleisachtige grandeur. Het station en het spoorwegemplacement zijn samen van een grandioze oppervlakte: meer dan vier keer de Amsterdamse grachtengordel. Ooit was dit een van de drukste treinknooppunten in het Midden-Oosten.

Bordjes boven de gesloten loketten echoën bestemmingen die nu door oorlog en terreur onbereikbaar zijn geworden: 'Turkije.' 'Syrië.' 'Mosul.'

Op het station van Bagdad waart de erfenis van Europa rond. Neem de stoomlocomotief voor de ingang, van buiten mooi opgeschilderd, van binnen doorge-roest. 'Dit is de eerste trein die in Irak reed', zegt de pr-dame van de spoorwegen, Amal al Mafraye. En dan, alsof zoiets vanzelf spreekt: 'Gebouwd in Duitsland in 1914.' Kijk vervolgens omhoog, naar het dak van de marmeren vertrekhal, en je begint te vermoeden dat dit station een verbijsterende geschiedenis herbergt. Luister naar wat Al Mafraye zegt: 'De koepel heeft de vorm van een Britse soldatenhelm.'

Hier, aan de spoorlijn naar Bagdad, ligt volgens sommige historici op zijn minst een kiem voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog.

Duitsland hoopte begin 20ste eeuw haar invloed in het uiteen-

HET GETOETER HELPT NIET.

ER STAAT NOG EEN AUTO TEGEN HET SPOOR

In de cabine van de hogesnelheidstrein.

Foto Yadgar Jalal

vallende Ottomaanse rijk te vestigen met de aanleg van de Berlin-Bagdad Bahn – een klinkende naam voor een spoorlijn die in werkelijkheid zou lopen van de Noord-Duitse havenstad Hamburg naar het Zuid-Iraakse Basra. Olie moest hier toen nog worden gevonden, maar de Britten zagen de toegangspoort tot hun kolonie India bedreigd. Vanaf 1916 wisten ze het nog onvoltooide spoortracé te veroveren, dat prompt werd omgedoopt tot de Bagdad Railway.

De koloniale reiziger stapte hier op de Basra Express, de sneltrein naar Basra.

Wie deze zomer in Irak op de trein stapt, kan niet om die geschiedenis heen. Dit jaar is het precies een eeuw geleden dat de Engelse diplomaat Mark Sykes en zijn Franse tegenspeler François Georges Picot een omstreden herenakkoord sloten over de opdeling van het Midden-Oosten. Met boekhoudersprecisie verdeelden Engeland en Frankrijk de economische schatten van het voormalige Ottomaanse rijk: de rivieren, de havens en natuurlijk ook de spoorlijnen.

De spoorlijn van Europa naar Bagdad was bij deze herschikking van het Midden-Oosten van zo'n cruciaal belang dat daaraan in het Sykes-Picot akkoord een apart artikel is gewijd. De spoorweg groeide uit tot meer dan een felbevochten transportroute: het werd de grens tussen twee geheel nieuwe landen, Turkije en Syrië.

De rails van de Bagdad-spoorlijn markeren hier tot op de dag van vandaag over honderden kilometers het begin van de Arabische wereld.

Het was de tijd van Lawrence of Arabia: Engelse en Franse diplomaten zetten zich na 1916 ijverig aan de tekentafel. Zonder veel oog voor de belangen van de lokale bevolking, herschreven ze de geschiedenis in het Midden-Oosten door hier een complete waaier aan nieuwe landen te bedenken: Israël, Libanon, Syrië, Jordanië, Saoedi-Arabië en inderdaad, ook Irak.

Op het centraal station van Bagdad, onder het koepeldak met de vorm van een Britse legerhelm, met uitzicht op de antieke Duitse stoomlocomotief, hangen honderd jaar na dato overtollige machinisten rond op bankjes, hopen op weer eens een rit in de cabine. Tegenwoordig vertrekt hier nog één trein, elke avond om 18.30 uur. De sneltrein naar Basra.

Een eeuw nadat de Britten hier het spoor hebben veroverd, zijn alle routes afgesneden naar de rest van het Midden-Oosten. De trein doorsnijdt een verscheurd Irak. De Koerden dromen over hun eigen staat, strijders van IS verdedigen met bloedige aanslagen hun kalifaat, sjjiitische militieën veroveren grond op soennitische burgers, van oudsher de machthebbers in het land, die niet weten waar ze naartoe moeten vluchten.

Hoe ziet Irak eruit vanuit de laatste trein?

DE KOEPEL HEEFT DE VORM VAN EEN BRITSE SOLDATENHELM

Machinist Raed maakt zich geen illusies. 'Dit land valt uit elkaar.'

De auto staat langs het spoor. Raed lijkt te aarzelen: is het wel verantwoord om verder te rijden? De trein, met minstens honderd passagiers aan boord, stevent bijna recht op het voertuig af. Hij doet opnieuw het enige dat een Iraakse machinist in zo'n situatie kan: toeteren, een laatste keer, een explosie van geluid.

Maar de auto verplaatst zich niet.

Yas, die nog slechts drie tanden in zijn mond heeft, hangt naast hem uit het raam, je kunt er best langs, gebaart hij. Bij de bomexplosie negen jaar geleden had hij gebroken botten in zijn gezicht. Maar als je doorvraagt, haalt hij alleen zijn schouders op. In de trein in Irak is geen plaats voor bange mensen.

Drie, twee, één. Ze zijn de auto gepasseerd. 'Dit is de lijn naar het zuiden', lacht Yas. 'Het is hier heel veilig.'

Dan zit hij alweer met zijn gezicht tegen het glas gedrukt, te kijken naar nieuwe obstakels op de route. In deze arme streek onder de stad Iskanderija is de komst van de trein de gebeurtenis van de dag. Bewoners komen hun huizen uit om te zwaaien, roken waterpijp langs het spoor. Kinderen en geiten rennen met de trein mee.

'Steeds zijn er auto's, mensen en dieren die oversteken', zegt Yas. 'We moeten wakker blijven en oppletten.'

Hoe moeilijk de omstandigheden ook zijn, de Iraakse Republikeinse Spoorwegen doen er alles aan om deze laatste route te exploiteren in stijl. De trein naar Basra is geen oud boemeltje, maar een gloednieuwe hogesnelheidstrein, twee jaar geleden geïmporteerd uit China, met een slanke neus, hypermoderne elektronica en een topsnelheid van wel 160 kilometer per uur.

Maar door de auto's, mensen en dieren op het stokoude spoor rijdt de trein vaak niet harder dan stapvoets.

Dat de laatste trein in Irak een nieuwe is, vindt men op het station in Bagdad een logische zaak. 'Wij gaan uitbreiden', had directeur-generaal Salam Salom erover gezegd. 'De snelheid op het spoor moeten we verhogen. We gaan ook de verbinding met Syrië en Turkije weer herstellen.'

De vergaderzaal van de directeur-generaal, in een zijbeuk van het station, bevat een meterslange uitstalling van verse roze rozen. Met uitzicht op deze bloemenzee had de directeur-generaal gezegd: 'De situatie in Irak moet eerst wel worden opgelost.'

De machinisten, die tientallen jaren lang afgedankte Franse

Centraal Station
in Bagdad.
Foto Bryan Denton

In de trein in Irak is geen plaats voor bange mensen

Wat doet die auto daar, bijna óp de rails?

► wagons hebben rondgesleept naar alle uithoeken van het Midden-Oosten, zijn blij met de nieuwe trein: er is airconditioning en hun kleren blijven schoon. Maar Raed ziet ook een nadeel: al die moderne beeldschermen in de machinistencabine! 'Het licht is 's nachts te fel.' Gelukkig heeft hij daar een oplossing voor gevonden: op rechte trajecten gaat er gewoon een vuilgeel kleedje over de moderne kilometerteller.

Twee jongens zitten op het spoor, hun rug van de trein gekeerd, ze zullen pas op het allerlaatste moment wegspringen, als het bijna te laat is, met een behendigheid die verraadt dat ze dit spel elke avond doen.

Toettoettoet. Daar gaat Raed alweer, met zijn volle gewicht op de claxon.

In zijn getoeter klinkt ergernis door. Hij houdt niet van deze rit naar Basra, in het uiterste zuiden van Irak. Raed komt zelf uit het noorden. Om precies te zijn: hij is een Koerd uit Erbil, de hoofdstad van de Koerdische regio in Irak. 'Als een Koerd uit Erbil vind ik het moeilijk om hier te werken. De mensen zijn anders in het zuiden. Het doet me wat om hier te zijn.'

De twee jongens zijn van het spoor vertrokken. Ja, wat is het toch met het zuiden van Irak als je een Koerd bent uit Erbil? Ineens weet Raed het: 'Het is hier verder weg van de moderne beschaving.' Jarenlang reed hij over routes die hem beter bevielen, zoals tot vijf jaar geleden naar Aleppo, Syrië. Het treinstation in deze tweede stad van Syrië heet 'Bagdad'.

In Irak klinkt honderd jaar na Sykes-Picot de roep om het door religieuze conflicten geplaagde land in drieën te delen: één regio voor de Koerden, een tweede voor de soennieten, een derde voor de sjiieten. 'Het is voor iedereen beter als we ons afscheiden', zegt Raed. 'Er is te veel bloed vergoten. Soennitische machinisten op de trein kunnen nu niet eens naar sjiiitische delen. Laten we dit land opsplitsen.'

In de cabine vallen zijn woorden hard. Qassim, die zijn dienst niet draait in uniform, maar in een verwassen poloshirt, omdat

hij vandaag eigenlijk vrij zou zijn, maar nu toch werkt omdat zijn vrouw dat praktischer vond, kijkt opgelaten. Het Zuid-Iraakse Basra is weliswaar een stad waar hij het 'nog geen week uithoudt', maar ja, zijn vrouw komt daar vandaan, dus nu woont hij er plotseling zelf ook.

Zachtjes zegt hij: 'Het gaat steeds slechter in Irak, maar als Allah het wil, zullen we één land blijven. We zijn toch allemaal moslims.'

Yas, de oudste, houdt zich op de vlakte. Nog een jaar of wat, dan mag hij met pensioen. In tegenstelling tot veel andere Iraakse machinisten komt Yas niet uit een familie waarin het beroep overerfde van vader op zoon. Eigenlijk wilde hij een baan zoeken bij het ministerie van Olie, maar een vriend raadde hem begin jaren tachtig de spoorwegen aan als 'leuk werk', want dan reis je in Irak overal naartoe.

En, is het bevallen, deze drie decennia op de trein? Yas, na een lange stilte: 'Het is een soort van leuk werk.'

De drie machinisten ontmoeten zelden de passagiers die ze vervoeren. Daarvoor is het doorsteekje vanaf hun cabine naar de treinstellen te onaantrek-

kelijk. Zelfs als je, zoals Raed, na zoveel jaren op de trein tredvast bent geworden, loop je onderweg toch altijd het risico om halverwege te struikelen en tegen het gloeiend hete machineblok te vallen.

Het is een schoonheidsfoutje op de nieuwe trein, die vol zit met Irakezen uit alle lagen van de bevolking. Er is een 'toeristenwagon 2de klasse' met gewone stoelen, vanaf 9.000 dinar, omgerekend 7 euro. Vanaf ruim 50 euro zijn er ook chique slaapcoupés met eigen sanitair en zelfs een koelkastje, waar welgestelde families op bedden zitten die zijn opgemaakt met keurige witte lakens.

'Vroeger hadden treinen geen airconditioning', zegt politieman Mehdi Mohsin. 'Ik ben niet pessimistisch. We moeten het een beetje tijd gunnen, we hebben al zo veel problemen overwonnen.' De keuze om per spoor naar Basra te reizen, was voor hem gemakkelijk: naast een duur vliegticket of een hachelijke rit met de auto steekt de trein – goedkoop, met airconditioning – gunstig af.

In de restauratiewagen hangen jonge militieusoldaten rond: een geblokte keffiyeh om de schouder, de tienerjaren nauwelijks ontgroeid. In de gang tussen twee treinstellen bidden sommigen op hun knieën. Nu de Iraakse staat langzaam afbrokkelt, heeft het of-

ficiële leger steeds minder te vertellen. De meeste jongemannen die vechten tegen IS, horen bij een organisatie die zich laat vertalen als de 'Volksmobilisatie': een los verband van sjiiitische militiegroepen, niet zelden diepreligieus, die zich sinds kort nadrukkelijk manifesteren in de soennitische delen van Irak.

Een commandant van de machtige sjiiitische Badr-militie, Abdul Radha Hussein (54), luistert in een hoekje van de trein naar Egyptische popmuziek. Hij is zojuist teruggekeerd van een missie in de Makhul-heuvels richting Mosul, de hoofdstad van IS in Irak. Zo ziet zijn leven eruit: vijftien dagen vechten, in de trein Egyptische liedjes luisteren, tien dagen thuis.

Irak blijft niet bestaan, maar voor dit land komt iets mooiers terug, verwacht hij. Ga maar na: sjiiitische strijders zoals hij zullen alles veroveren. 'Als de verlosser komt, zullen ook de Amerikanen, Nederlanders en zelfs de Israëliërs moslim worden. De wereld wordt uiteindelijk één groot moslimland. Zo staat het voorspeld in mijn boek.'

Meer zorgen maakt hij zich om zijn enige dochter, Fatme van 17, die gaat trouwen. Het is een enorm gedoe geweest om een echtgenoot voor haar te vinden.

DE NIEUWE TREIN ZIT VOL MET IRAKEZEN UIT ALLE LAGEN VAN DE BEVOLKING

Ten eerste IS in Irak

Gesteund door de VS én Iran dringt het Iraakse leger op in Falluja, de eerste stad die IS in Irak veroverde. In het nauw gedreven legt IS zich toe op het maken van zo veel mogelijk slachtoffers.

Iraaks leger staat aan rand van IS-bolwerk Falluja

Van onze correspondent
Ana van Es

BEIROET Iraakse troepen hebben Falluja vrijwel geheel omsingeld en zijn doorgedrongen tot in de buitenwijken van de stad. Het offensief om de stad te heroveren op Islamitische Staat (IS) is daarmee in volle gang.

Met deze opmars hoopt de Iraakse premier Haider al-Abadi de reeks aanslagen te stoppen die de laatste weken tientallen doden eisen in en rond Bagdad. Falluja, een soennitisch bolwerk op nauwelijks een uur rijden van de Iraakse hoofdstad, wordt waarschijnlijk door IS gebruikt als uitvalsbasis voor het plegen van terreuracties.

Terwijl maandag bekend werd dat het leger aan de randen van Falluja staat en al een politiebureau in de stad heeft heroverd, liet IS achter elkaar drie bommen ontploffen in sjiitische wijken van Bagdad. Daarbij vielen 24 doden, onder meer op een marktplein in een volkswijk die de afgelopen weken vaker doelwit was van aanslagen.

Falluja was ruim twee jaar geleden de eerste stad in Irak waar IS de macht greep. Als het Iraakse leger erin slaagt om de stad te heroveren, is dat een grote slag voor de terreurorganisatie, die dan alleen nog het meer noordelijk gelegen Mosul in handen heeft. Het afgelopen jaar leed IS in Irak al zwaar terreinverlies door de val van twee andere steden, Tikrit en Ramadi.

Het offensief om Falluja te heroveren ging vorige week officieel van start. Hulporganisaties vrezden voor de veiligheid van de circa 50 duizend nog aanwezige bur-

gers die de stad van IS niet mogen verlaten.

Het Iraakse leger wordt in de strijd tegen IS gesteund door twee politieke tegenpolen: de Verenigde Staten en Iran. De VS voeren lucht-bombardementen uit op IS. Iran betaalt en steunt talloze sjiitische militiegroeperingen, die het soennitische IS bevechten in een gezamenlijk volksleger, dat opereert met goedkeuring en steun van de officiële Iraakse strijdkrachten.

Aan Amerikaanse zijde wordt gevreesd dat de Iraanse inmenging zal leiden tot nog grotere sektarische spanningen in het toch al zeer verdeelde Irak. De militiegroeperingen stellen dat zij halt houden aan de stadsrand en niet zullen meedoen met de herovering van Falluja zelf.

Terwijl premier Al-Abadi door het Westen wordt gezien als cruciale factor in de strijd tegen IS, ziet hij zijn politieke steun binnen Irak afbrokkelen. Uitgerekend in de sjiitische volkswijken waar men lijdt onder IS-aanslagen en waarvan de plaatselijke milities nu aan het front staan, wordt geprotesteerd tegen zijn optreden. Hem wordt verweten dat hij de corruptie in Irak niet voortvarend aanpakt. Al-Abadi riep zondag op om verdere demonstraties op te schorten 'tot de militaire operaties voorbij zijn'.

De soennitische bevolking van Falluja verzet zich al ruim tien jaar tegen het regime in Bagdad, waar de regering sinds de val van dictator Saddam Hoessein sjiitisch is. In 2004 werden hier de verbrande lijken van vier Amerikaanse huurlingen opgehangen aan een brug. Voordat IS ontstond, pleegde zijn voorganger Al Qaida veelvuldig aanslagen vanuit Falluja.

Herdenkingsborden voor de 36 slachtoffers, onder wie 17 minderjarige jongens, van de aanslag tijdens het toernooi

Hoe het voetbal

Reportage
Aanslagen IS

Sektarisch geweld is er volop in het Iraakse dorp Asriya, maar het voetbal ging door. Tot die tiener met een rugzak het veld opsprong.

Van onze correspondent
Ana van Es

ASRIYA De laatste voetbalwedstrijd die Salam Hussein ooit heeft gespeeld, eindigt met een overwinning: 1-0. Stralend staat de 22-jarige aanvoerder bij de prijsuitreiking vooraan in zijn gele tenue. Op de prijzentafel glanst de kampioensbeker.

Onder zijn kicken is de grond grijs, want gras groeit er niet op het voetbalveld van Asriya. Salam kan alleen voetballen na zijn dienst als taxichauffeur, waarmee hij omgerekend 7,50 euro per dag verdient. Hij droomt van wedstrijden in de hoofdstad Bagdad, van spelen voor een club die zelfs nog beter is dan Rafadeem, het team van zijn vader.

De jongens en mannen uit het dorp verdringen zich rond Salam en zijn teamgenoten. Op dit dorre veld in Zuid-Irak is voetbal meer dan een spel. 'Het is ons leven', zegt Salam. Iedereen wacht op het moment dat de burgemeester hem de winnaarstropie zal overhandigen.

Niemand heeft oog voor de onbekende jongens met een rugzak op die zich plotseling in het publiek stort.

Op vrijdag 25 maart rond kwart voor zes 's avonds pleegt Islamitische Staat (IS) een zelfmoordaanslag op het voetbalveld van Asriya. 36 mensen komen om het leven, van wie bijna de helft jongens in de tienerleeftijd. Bijna honderd raken gewond. In één klap is het voetbal uit het dorp verdwenen.

In Irak is de aanslag een van de vele in de laatste maanden waarbij IS, op het slagveld in het nauw gedreven, zich toelegt op het maken van zo veel mogelijk burgerslachtoffers.

De zelfmoordterrorist leek een tiener zoals hijzelf, ziet Karar Samir (16), die de prijzencereemonie volgt vanuit het raamkozijn van een school in aanbouw, aan de rand van het voet-

balveld. Hij is teleurgesteld: zijn club, Echli, heeft de competitie verloren. 'Terwijl Echli veel beter is.'

Naast hem duikt de leeftijdsgenoot met de rugzak op. Hij draagt een sportief blauw jacken heeft oortjes van zijn telefoon in beide oren. Geconcentreerd, bijna als in trance, kijkt hij naar de menigte beneden, zo blijkt op videobeelden die zijn gemaakt van de prijsuitreiking. 'Hij zag eruit als een gewone voetbalfan', zegt Karar, die hem ineens het veld op ziet springen.

Niemand neemt hier aanstoot aan, want wie wil nu niet met zijn neus boven op de prijsuitreiking staan? Een omstander, die even later in stukjes op het veld zal eindigen, reikt de jonge zelfmoordterrorist zelfs behulpzaam de hand.

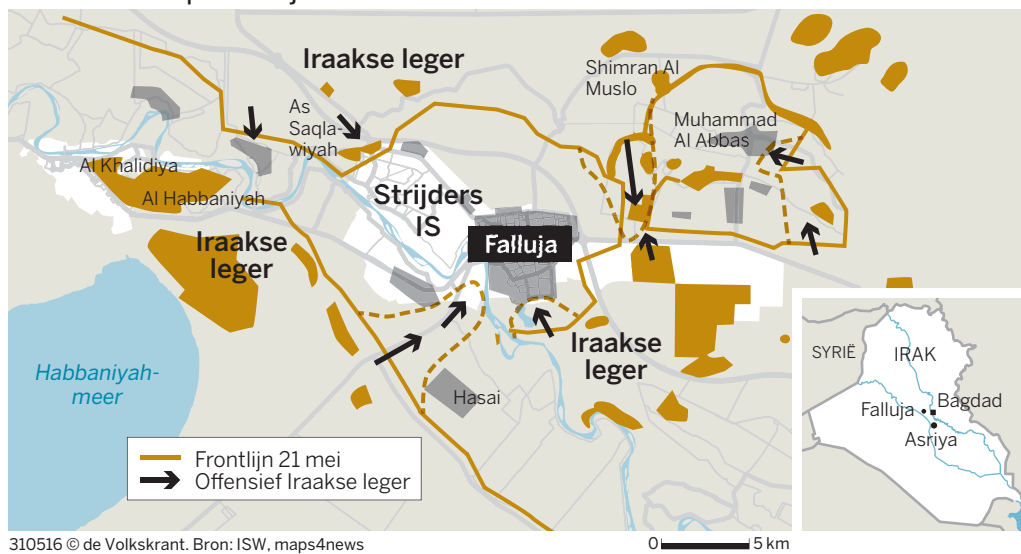
De moeder van Karar ligt thuis te bidden, Allah is groot, als ze de explosie hoort. Ze rent pardoos naar het sportveld. In de consternatie vergeet ze zelfs haar abaya, een allesverhullend zwart gewaad dat vrouwen hier buitenshuis dragen. 'Ik was zonder abaya', lacht ze, 'maar ik vond mijn zoon levend terug.' Zijn gezicht is deels verlamd en zijn been zit vol bomscherven, maar de muren van de school hebben het leven van Karar gered.

In de onverharde straten achter het sportveld wapperen religieuze vlaggen op de tientallen huizen waar een zoon of vader na het voetbaltoernooi niet meer terugkwam.

Asriya, een arm dorp met modderkleurige laagbouw omzoomd door palmbomen, is vrijwel vastgegroeid aan de provinciestad Iskandariya, 70 kilometer ten zuiden van Bagdad. Al meer dan een decennium is de streek rond Iskandariya het toneel van sektarisch geweld tussen soennitische en sjiitische moslims. Het Amerikaanse leger noemde deze regio ooit de 'driehoek des doods'.

Het voetbalveld is de enige plek waar soennieten en sjiieten nog min of meer door elkaar

Offensief op Falluja

Ten eerste

in Asriya. Naar lokaal gebruik hebben de 'martelaren' recht op een herdenkingstoernooi. Maar de inwoners van het dorp durven dat niet aan.

Foto's Yadgar Jamin

in één klap uit Asriya verdween

Karar Samir (16), die de aanslagpleger naast hem zag opduiken, met zijn moeder, die zonder haar gewaad meteen naar het voetbalveld rende.

De kampioensbeker van het toernooi waarop de aanslag werd gepleegd. De burgemeester stond op punt de trofee uit te reiken.

lopen. Hier zoekt men gewoon de beste spelers. 'Denk niet dat wij in Zuid-Irak niet kunnen voetballen', zegt Ahmed Hassam (17), die voor Echli op de reservebank zat op de middag dat vijf van zijn vrienden omkwamen. 'Wij zijn het Brazilië van de Arabische wereld.'

Zodra het over voetbal gaat, beginnen de tieners te stralen. Zeg dat je uit Nederland komt en ze barsten los: Arjen Robben, Marco van Basten, Johan Cruyff, jammer, die is dood. Meer dan twintig clubs kent Iskandariya, sommigen met beloftevolle namen. Salam bijvoorbeeld, 'Vrede'. Of Al Mustaqbal, 'De Toekomst', daar speelde Mohammed Naher (15) als keeper, elke middag na school, een paar weken geleden nog maar.

Sinds de aanslag is hij aan beide ogen blind. Jongens in Zuid-Irak huilen niet, maar Mohammed buigt het hoofd als hij aan zijn toekomst denkt. Hij is geopereerd in Iran, een land dat zich steeds nadrukkelijker mengt in de Iraakse politiek en gelijk hulp bood aan de slachtoffers in Asriya. Helaas viel zijn zicht niet te redden.

Niemand in Asriya vraagt zich af waarom het is gebeurd. 'Je kunt niet tellen hoe vaak hier al aanslagen zijn geweest', zegt de vader van Mohammed. Zijn eigen broer kwam om tijdens een bomaanslag door Al Qaida, in 2012. 'Al Qaida en IS, dat zijn andere namen, maar dezelfde mensen.'

'Soennieten', gromt opa Naher (59) vanuit het hoekje van de huiskamer, die gedecoreerd is met posters van sjiiitische heiligen.

Langs het voetbalveld, voor de zwartgeblakerde school, ligt sportkleding in kindermaten. Dit valt op: er hangt ook een poster van een strijder, overleden in dienst van de Asa'ib Ahl al-Haq-militie. Dit sjiiitische burgerleger, betaald en gesteund door Iran, is berucht vanwege het lukraak uitmoorden van soennitische moslims in Irak. Met tal van andere an-

dere sjiiitische militieën vechten ze tegen IS aan het front bij Fallujah.

O ja, dat is waar ook, zeggen omwonenden, dat is onze martelaar Mohammed. Om hem is het eigenlijk allemaal begonnen: het voetbaltoernooi was bedoeld om te herdenken dat Mohammed is gesneuveld in de strijd tegen IS. 'Wij vernoemen voetbalwedstrijden altijd naar een martelaar', verklaart Sabah Abdul Mahdi, die drie familieleden verloor bij de aanslag.

Op het voetbalveld is onlangs een bord onthuld met daarop de namen en foto's van de 36 omgekomen slachtoffers. Onder hen zijn 17 minderjarige jongens, maar ook drie mannen in een legeruniform. In de sektarische strijd die nu zelfs het plaatselijke voetbal in zijn greep heeft, gelden ze allemaal als 'martelaar'. Naar lokaal gebruik hebben ze recht op een herdenkingstoernooi. Maar de inwoners van het dorp durven dat niet aan.

De gemeente wil een ziekenhuis bouwen op de plaats van het voetbalveld, zodat straks niets meer aan de aanslag herinnert. In de stoffige straten wanen jongens zich geen prof meer.

In een rolstoel rijdt Salam binnen, de aanvoerder van Rafadeem. Hij heeft de aanslag overleefd, maar zijn ruggemerg is ernstig beschadigd. Waarschijnlijk kan hij nooit meer lopen, laat staan achter een bal aan rennen. Ook vier teamgenoten zijn ernstig gewond.

Zijn vader, Ali Hussein, zelf een fanatiek voetballer, was bijna tien jaar geleden de oprichter van Rafadeem. Het voetbal hield zijn zoon en diens vrienden van de straat. Hij coachte de jongens zelf, want dan was hij meteen even weg van het vrouwegezeur thuis. 'Ik heb drie dochters en maar één zoon, dus ik had graag meer zoons gehad.' Zo kon deze club de beste worden van de streek.

Dat is nu voorbij. 'Ik wil niks meer met voetbal te maken hebben.'

Ten eerste

Dertien jaar na het verjagen van Saddam Hussein lijken inwoners van Bagdad zich te hebben neergelegd bij de constante dreiging van geweld. Zelfs van de 100 doden van deze week schrikt men nauwelijks. Wat blijft zijn de dromen, blijkt tijdens een rondgang door de stad.

Door Ana van Es Foto's Yadgar Jalal

Bagdad

Dromen in een stad in oorlog

Ali Abbas, leidinggevende in de Nissan-garage in Irak, in zijn kantoor.

Politiek analist Ahmed al Abyiad in een restaurant in Bagdad.

**Mensen willen hier weg.
Ik niet, ik wil blijven**

Ali Abbas autohandelaar

Hoog boven de Iraakse hoofdstad Bagdad zitten een moeder en een dochter op een balkon. Om te overleven in deze stad, moet je soms afstand nemen, vertelt de moeder, Jihan Amer (45), met roodgestifte lippen onder een fleurige hoofddoek nippend aan haar thee. 'Hierboven is kalmte.'

Beneden strekt de chaos van Bagdad anno 2016 zich uit. Toeterende auto's, gele taxi's en jongemannen in poloshirts die zich met hun meisjes aan de arm een weg banen langs het grijze staketsel van een gigantische moskee, één van de blikvangers in de stad. De moskee, door omwonenden de 'Grote Saddam Moskee' genoemd, is nooit afgebouwd na de val van dictator Saddam Hussein.

Hoe gaat het nu in Bagdad? Jihan Amer, die lerares is op een middelbare school, maakt een gebaar met haar handen: als een achtbaan. 'Alles gebeurt hier onverwacht.' Dat Islamitische Staat (IS) zich vlakbij zou ingraven, dat had niemand voorzien. Dat nu ineens de regering van premier Haider Al Abadi dreigt te vallen, al evenmin.

De dochter, Hajer van 16 jaar, laat haar schouderlange haar wapperen in de wind. Haar toekomst? Eerst studeren en daarna weg. 'Ik vertrek uit Irak.'

Bagdad is, 13 jaar na het verjagen van Saddam Hussein, een stad als een kruithuis. Elk moment kan hier een nieuwe explosie

brenge. De Iraakse hoofdstad werd deze week getroffen door de dodelijkste aanslagen van dit jaar: rond de honderd doden bij drie bommen in een dag, opgeëist door de soennitische terreurbeweging IS.

Maar bijna niemand schrikt daar nog echt van. Na de jarenlange nachtmerrie die het leven in Bagdad is, koesteren de inwoners hun dromen. Van een klapper op de hoofddoekjesmarkt of juist een bestaan als werkende vrouw. Van de revolutie van de 'Mandela' uit de sjiitische volkswijk, van een vlucht naar het buitenland of de wederopstanding van Saddam.

Bagdad is, 13 jaar na de Amerikaanse inval, ook een kruispunt van botsende werelden. Rij er over de snelweg en je ziet verkeersborden die wijzen naar Mosul, de stad 400 kilometer naar het noorden die al twee jaar in handen is van IS. Het soennitische kalifaat weet stand te houden op slechts een autoritje afstand van de Iraakse hoofdstad. De multi-religieuze regering van premier Al Abadi werkt intussen achter betonnen muren in de zwaarbeveiligde Groene Zone. Verscholen voor de gewone man is het bestuur corrupt en heeft het grote schulden.

Op het Bevrijdingsplein van Bagdad klinkt elke vrijdag de roep om het aftreden van de regering, aangevoerd door een sjiitische geestelijke. Voor het Westen is dat een zwart scenario, want premier Abadi geldt als cruciale bondgenoot in de strijd tegen IS. Maar eind vorige maand wisten demonstranten uit het allerarmste deel van de

stad de Groene Zone te bezetten. Nieuwe chaos lijkt nabij. Hoe kan je dan dromen over de toekomst?

Kentekenplaten

Schuif even aan op de gepolitoerde bank van Hussein al-Zia, zakenman in het noorden van de stad. Hij heeft zijn stadspaleisje onlangs laten bouwen dankzij de verkoop van hoofddoeken en abaya's, allesbedekkende zwarte gewaden. Dat de zaken zo goed gaan, komt onder meer door de nieuwe afzetmarkt: Mosul.

Sinds het zeer conservatieve IS daar aan de macht is, mogen vrouwen alleen nog geheel verpakt over straat. 'Een gewone hoofddoek vinden ze tegenwoordig te gewaagd', lacht Al-Zia schalks. De zedenpolitie laat alleen nog nikabs toe, maskers die slechts de ogen vrijlaten.

Al-Zia zou natuurlijk geen zakenman zijn als hij niet op deze vraag zou inspringen. Dus stuurt hij nu pakketten vol nikabs naar Mosul. 'Ik heb een tussenpersoon die dat voor me regelt. Dat gaat prima. Ik kan alleen niet op de zending schrijven dat het bestemd is voor Mosul, want dan wordt het tegengehouden.'

Het gaat niet eens zo slecht met Bagdad anno 2016, vindt hij. De stad is veiliger dan enkele jaren geleden, toen er in de Iraakse hoofdstad een heuse sektarische oorlog woedde en soennieten en sjiieten elkaar dagelijks uitmoordden. 'De sektarische span-

ningen zijn verminderd. Er is geen avondklok meer. Wij kunnen vrij reizen en zaken doen.'

Toch laat Al-Zia, die zelf soenniet is, toe dat zijn medewerkers meedoen aan de grote sjiitische protesten tegen de regering. Die steelt geld van de burgers en eerlijke zakenlui als hij, doceert hij. Of er verandering komt, is natuurlijk niet aan de mensen. 'Dat is alleen aan Allah. Maar als God het wil, hoop ik dat het lukt.'

'En als God het wil, hoop ik dat mijn man toelaat dat ik straks ga werken,' zegt zijn vrouw Semaa, die erbij is komen zitten. Na de geboorte van het derde kind is ze Arabisch gaan studeren aan de universiteit. Nog een jaar, dan studeert ze af. 'Voor mijn zoons zou een werkende moeder een goed voorbeeld zijn.'

Maar haar man schudt van nee. Zij fluistert: 'Hij draait nog wel bij.'

De volgende dag blaast dicht bij het huis van de nikabhandelaar een IS-terrorist zich op: zeven doden. Je kunt in een stad als Bagdad maar beter blijven lachen, zegt Ali Abbas, leidinggevende bij de plaatselijke importeur van Nissan-auto's. 'Ken je de grap met de kentekenplaten? Dat is een zwarte komedie.' Sinds vijf jaar zit de Iraakse autohandel in zwaar weer omdat de overheid is gestopt met de uitgifte van kentekenplaten. Zo probeerde de overheid de files en luchtvervuiling tegen te gaan. 'Maar mensen gingen gewoon een auto kopen in Koerdistan', zegt Abbas. 'Die reden ze terug naar Bagdad. De Iraakse

Irak Ten eerste

De zussen Faisal (links) en Mina al Obedi in theehuis Shahbandar, aan de Mutanabbi-straat.

Dit is een plek waar je naartoe gaat als je iets leuks wilt zien

Faisal moeder van een dochter van 22

overheid liep alleen het belastinggeld mis.'

'Ken je Chomsky?' vraagt de autohandelaar prompt. 'Wij zijn een *failed state*. Mensen willen hier weg.' Maar zelf wil hij graag blijven. De regering-Al Abadi heeft in een knieval aan het volk namelijk onlangs het verbod op nieuwe kentekenplaten beëindigd. 'Zo laten ze de burger zien dat er geluisterd wordt naar hun protesten.'

De problemen, zegt hij, overstijgen de regering in Bagdad. 'Wij hebben olie, cultuur, etnische verscheidenheid. We zouden welvarend moeten zijn. Maar ergens op een ander niveau wordt een besluit genomen dat Irak niet vooruit mag.' Waar? Abbas lacht. Geestige vraag. 'In de VS natuurlijk.'

Story of sex

In Bagdad komt de middenklasse uitblazen op de eeuwenoude boekenmarkt in de Mutanabbi-straat, vernoemd naar de dichter van *1001 Nacht*. Negen jaar geleden, op het hoogtepunt van de sektarische twisten, ontplofte hier een autobom: 26 doden, de souks verwoest. Nu liggen titels als *Bad dreams, a true story of sex, money and murder* hier weer pal naast islamitische geschriften, alsof er nooit iets is gebeurd.

In het beroemde theehuis in de straat trekken de zussen Faisal en Mina al Obedi zich terug van de chaos buiten. Dit oude gebouw doet denken aan een Bagdad dat al lang niet meer bestaat, verzucht Faisal. 'Dit

is een plek waar je naartoe gaat als je iets leuks wilt zien.'

Ze maakt zich het meest zorgen om de jeugd. Neem haar dochter, 22 jaar, afgestudeerd als twee na beste van haar klas, maar geen werk. Een hele generatie dreigt thuis te belanden. 'Deze jonge mensen verdienen geen geld. Je moet tegenwoordig zelfs betalen om voor de overheid te mogen werken.'

Over IS maakt ze zich dan weer niet druk. Theeschenker Hassan Fouad Hassan legt uit waarom je de terreurbeweging die om de haverklap aanslagen pleegt in Bagdad, niet te groot moet maken. 'Het is als een film, bedoeld om de mensen bang en rustig te houden.'

Maar in een restaurant elders in Bagdad, in een van de laatste wijken waar soennieten, sjiieten en christenen nog gewoon naast elkaar wonen, ziet Ahmed al Abyiad, een invloedrijk politiek adviseur, het nieuws op zijn telefoon: bomaanslag bij een kazerne, de vierde explosie deze week. 'Het is zover, IS staat weer in de stad.'

Als jonge ingenieur moest Abyiad in 1992 vluchten voor Saddam Hussein. Hij was actief in het politieke verzet en stond op de dodenlijst. 24 van zijn familieleden zijn geëxecuteerd. Zelf leefde hij ruim tien jaar in ballingschap. 'Maar ik heb me vergist in Saddam', zegt Abyiad. 'Hij was juist goed voor Irak. Het zou beter zijn als hij nog leefde.'

Want sinds Saddam weg is, gaat het mis in Bagdad. Hij somt de problemen op: de staatsschuld rijst de pan uit, Iran bespeelt de sjiietische politieke partijen, de regering

is zwak, het politieke systeem - dat moet voorkomen dat een religieuze sekte de andere overheerst - werkt corruptie in de hand. Oost-Bagdad is feitelijk in handen van militieën. 'Irak is echt een *failing state*.' Soms droomt hij dat de oude bezetters, de Amerikanen terugkomen, en het land onder controle brengen.

Nu zijn daar de protesten in de armste wijk van Bagdad, de Stad van Sadr. Het fascineert hem. 'Daar is geen werk, geen geld. Het is een revolutie van arme mensen.'

Che Guevara

Diep in de Stad van Sadr straalt Fauzi Radi (55), een man in een traditioneel lang gewaad, als hij vertelt over zijn buurt. Dit is de armste wijk van Bagdad. Ooit heette het de Stad van Saddam, maar na de val van de dictator is er een nieuwe beschermheer gekomen: Moqtada al Sadr, een in de ogen van de rest van de wereld omstreden sjiietische geestelijke. Zijn poster siert de gevels.

In de Stad van Sadr, kortweg 'de stad' voor de bewoners, zijn de huizen klein en grauw. Op straat verraadt de geur dat de riolering het niet overal doet. Niet de Iraakse overheid, maar een militeleger heeft hier de macht. 'Alles wat hier in Irak gebeurt, komt nu hier vandaan, uit onze stad, de Stad van Sadr', zegt Radi.

Hij heeft een winkeltje op de markt waar woensdag een bom ontplofte: de grootste aanslag in Irak van dit jaar. Zijn moeder ligt

thuis bij te komen van haar verwondingen. Ze stelt zich voor als 'de moeder van Fauzi', zoals dat hier gebruikelijk is. Vrouwen komen hier alleen hun huis uit gehuld in een zwarte abaya. In sommige families verschuilen ze zich in het achterhuis zodra er bezoek komt.

Moqtada al Sadr, dat is een vrijheidsstrijder, zeggen Radi en zijn maten, een 'Che Guevara', een 'Mandela' voor Irak. Het verzet tegen de regering heeft hij voorbereid door eerst de meningen te peilen 'als een octopus'. Ze kennen hem trouwens vooral van televisie, want Al Sadr vertoont zich nooit in zijn eigen stad.

Sinds hun idool begin dit jaar op televisie opriep tot protest tegen de regering, demonstreert Fauzi Radi elke vrijdag met zijn buurtgenoten in het centrum. Glunderend vertelt hij over de bezetting van de Groene Zone. 'Het leger en de politie zijn met ons, dus we knipten gewoon het hek door. Irak is een rijk land en een oud land, maar nu controleert de overheid al het geld.'

Dat geld is nodig voor de toekomst van onze kinderen, legt zijn broer Fadr (50) uit. Ook hij werkt op de markt, die nu zwartgeblakerd is. Zijn oudste zoons moeten al meehelpen, terwijl hij liever zou zien dat ze konden doorleren.

Wat niet tot zijn dromen behoort: ook zijn dochter van 12 jaar naar school laten gaan. Dat is te gevaarlijk. Niet vanwege de kans op aanslagen, maar omdat er op zo'n school ook jongens rondlopen. 'De moraal verandert. Hoofddoeken zakken soms af.'